

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav světových dějin

Příspěvek ke studiu britské diplomacie na Blízkém východě za první světové války

Denisa Hilbertová
vedoucí práce Martin Kovář
2009

Obsah

Úvod.....	4
1 Boj o turecké dědictví.....	7
1.1 Krize Osmanské říše v 19. století.....	7
1.1.1 Hlavní příčiny krize	7
1.1.2 Zájmy Velké Británie na Blízkém východě v 19. století	10
1.1.3 Nástup Německa na Blízkém východě.....	14
1.2 Arabský nacionalismus	15
1.3 Sionismus	16
2 První světová válka	20
2.1 Blízký východ v předvečer první světové války.....	20
2.2 Rok 1914.....	20
2.2.1 Počátek války	23
2.3 Léta 1915-1916.....	26
2.3.1 Definování britských cílů na Blízkém východě	27
2.3.2 Husayn – McMahonova korespondence.....	29
2.3.3 Sykes – Picotova dohoda.....	33
2.3.4 Arabské povstání	36
2.3.5 Balfourova deklarace.....	38
2.4 Rok 1918	41
3 Konec Osmanské říše.....	43
3.1 Mírová jednání.....	43
3.1.1 Jednání ve Versailles.....	43

3.1.2 Sèvreská smlouva.....	44
3.1.3 Lausannská konference.....	46
3.2 Poválečný vývoj v Turecku.....	48
3.3 Poválečný vývoj v Egyptě.....	50
3.4 Irák, Zajordánsko, Palestina.....	51
Závěr.....	53
Přílohy.....	55
Seznam příloh.....	55
Příloha č. 1.....	56
Příloha č. 2.....	57
Příloha č. 3.....	58
Příloha č. 4.....	58
Příloha č. 5.....	59
Abstrakt.....	60
Abstract (English).....	60
Seznam použitých pramenů a literatury.....	61
Prameny.....	61
Paměti.....	61
Monografie.....	61
Dílčí studie a články.....	64
Bakalářské a diplomové práce.....	67

Úvod

Blízký a Střední východ je v současné době považován za jednu z nejrizikovějších oblastí světa. Tak jako se před První světovou válkou považoval za výbušnou oblast Balkán, vnímáme my, z evropského pohledu, za „sud střelného prachu“ právě Blízký východ. Téměř denně jsme bombardováni zprávami o dalších konfliktech a střetech na tomto území, o neustále se zvyšujícím počtu mrtvých a raněných, o tom, jak nebezpečná je tato oblast a v neposlední řadě o tom, jak tamní vývoj ohrožuje „západní civilizaci“. Prvotní zájem o problematiku Blízkého východu ve mně vyvolal neustále pokračující izraelsko-palestinský konflikt. Při každém dalším výbuchu napětí v Palestině jsem slyšela řadu protichůdných prohlášení. Z jednoho okraje té masy tvrzení zaznívaly názory, jak si „Židé chtějí přivlastnit Palestinu, kde již tisíce let nežili“, z druhého okraje názorového spektra zní, že příčinou konfliktu jsou ti „fanatičtí nesnášenliví Arabové“. Obě strany umí výborně využívat desinformace či historické polopravdy a tak pokroutit obraz skutečnosti, která se dostane do médií, a tím ovlivňovat názor lidí, kteří nemají čas se touto problematikou zabývat hlouběji než jak jim umožňují běžná média.

O izraelsko-arabských válkách a mírových jednáních a o vzniku státu Izrael bylo napsáno nesčetné množství monografií, studií a článků. Období před vznikem Izraele, meziválečnému období, se věnuje také řada britských a francouzských historiků, zejména díky britské a francouzské mandátní správě na Blízkém východě. Nicméně období před a během První světové války, období svým způsobem zásadní pro dnešní vývoj, se většina autorů věnuje okrajově, pouze v úvodních kapitolách svých publikací.

Cílem mé práce byla analýza základních premis, z nichž vycházela britská diplomacie na Blízkém východě před a za První světové války. Zaměřila jsem se na analýzu konkrétních kroků britských diplomatů a jejich protějšků a na analýzu výsledků jejich působení v této oblasti. Záměrem nebyla syntéza vypovídající o britské diplomacii na Blízkém východě, ale příspěvek k dílčím aspektům působení britských diplomatů zde. Co a proč motivovalo britskou zahraniční politiku k rozhodnutím, která v konečném důsledku ovlivňují blízkovýchodní situaci dodnes? Do jaké míry se na rozhodnutích podílely osobní sympatie, lobby či geopolitické zájmy? Proč a jaký

postoj zaujala Británie k požadavkům Arabů, toužících po letech útlaku po samostatnosti, a k požadavkům sionistů, snažícím se po staletích opět vytvořit na stejném místě židovskou domovinu? A nakolik svým závazkům Británie dostála?

Nejprve bych se ráda zastavila u na první pohled jednoznačného pojmu Blízký východ. V průběhu dějin se oblast označovaná tímto pojmem měnila, a proto někdy může docházet k nedorozuměním. V některé literatuře bývá prakticky stejná oblast označována jako Střední východ. To budí dojem, že každý pojem označuje jinou oblast. Toto zmatení pojmů je zřejmě dědictvím britské typologie používané před První světovou válkou. Tehdy se označení Blízký východ používalo pro území zahrnující Osmanskou říši i Balkán. Střední východ ohraničoval území Persie, Afghánistánu, Kavkazu a Střední Asie. Oba pojmy splynuly v obecném podvědomí nejspíš díky tomu, jak je užívali po První světové válce novináři. Dnes není Blízký/Střední východ tak jednoznačně vymezen a nelze ani říci, že by v používání obou termínů existovalo nějaké jednoznačné pravidlo.¹ Pro svoji práci chápu termín Blízký východ jako oblast zahrnující dnešní státy Bahrajn, Egypt, Írán, Irák, Izrael, Jemen, Jordánsko, Katar, Kuvajt, Libanon, Omán, Palestinská národní autonomie, Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty, Sýrie a Turecko, přičemž jsem se zaměřila na oblasti, které Velká Británie považovala pro svoji politiku za důležité po rozpadu Osmanské říše na její protektorát v Egyptě a mandátní území Irák, Palestinu a Zajordánsko.

Co se týče pramenů k uvedenému období a tématu, za stěžejní lze považovat dokumenty uložené v ústředním archívu v Londýně (*The National Archives, London Kew*). V mnoha případech byly tyto prameny zpřístupněny badatelům až v šedesátých letech 20. století. Velmi důkladně zpracovaným a nápomocným pramenem je dvojdílná sbírka dokumentů k diplomacii

---

¹ Čejka, M., *Izrael a Palestina, Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Brno 2005, s. 12.

na Blízkém východě mezi lety 1535-1956.² Zajímavým dostupným pramenem jsou osobní deníky³ a paměti současných politiků.⁴ Za zvláštní pramen lze považovat publikace plukovníka T. E. Lawrence, které jsou však spíše čtivou fikcí.⁵

Téma této práce bylo zpracováno především britskými historiky a to zejména s důrazem na britské působení v Egyptě, ochranu Suezského průplavu či na postavení Británie v oblasti Perského zálivu. Nověji je velmi detailně zpracována otázka Palestiny a to především z pera židovských historiků, kteří pochopitelně poskytují poněkud jednostranný pohled na problematiku židovsko-arabských vztahů. Zásadními byly pro mě publikace E. Kedourie, D. K. Fieldhouse a zejména D. Fromkina,⁶ jehož monografie detailně pokrývá mnou sledované období a je v mnoha ohledech stěžejní prací k tomuto tématu. V české bibliografii je ojedinělou prací kniha K. Durmana,⁷ jehož publikaci na českém území ještě nikdo nepřekonal. Nejaktuálnější knihou z české provenience je kniha M. Čejky, který se však soustředí především na izraelsko-palestinský konflikt a období První světové války sleduje pouze okrajově.⁸

---

² Hurewitz, J. C., *Diplomacy in the near and Middle East : a Documentary Record : 1535-1914, vol. I a 1914-1956, vol. II*, Princeton 1956.

³ Sykes, M., *Journeys in North Mesopotamia*, in *The Geographical Journal*, Vol. 30, No. 3, Sep., 1907, s. 237-254.

⁴ Churchill, W. S., *Světová krise 1911-1918*, Praha 1932; Georgie, L., *The Truth about the Treaties*, London 1923.

⁵ Lawrence, T. E., *Sedm sloupů moudrosti : Historie jednoho triumfu*, Praha 1998, Lawrence, T. E., *Bouře nad Asií*, Praha 1932.

⁶ Fromkin, D., *A Peace to End All Peace : The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*, New York 1989.

⁷ Durman, K., *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*, Praha 1966.

⁸ Čejka, M., *Izrael a Palestina : Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Brno 2005.

1 Boj o turecké dědictví

1.1 Krize Osmanské říše v 19. století

1.1.1 Hlavní příčiny krize

Osmanská říše ovládala téměř celý Blízký východ po staletí. V době svého největšího rozmachu v 17. století (*viz. příloha č. 1*) zahrnoval tento obrovský státní útvar území od Dunaje až k Perskému zálivu a do saharské pouště. Krize, která v plné míře dolehla v 19. století na Osmanskou říši, byla důsledkem lpění na klasickém modelu osmanského feudalismu, jenž svým „zlatým věkem“ prošel v 16. století.⁹ Jedním z hlavních rysů Osmanské říše byly systematické výboje, které osmanské ekonomice přinášely zisky především v podobě podrobených a nově připojených území.

Dlouhodobá vnitřní krize říše a probíhající průmyslová revoluce v Evropě napomohly k rozevření pomyslných ekonomických nůžek na počátku 20. století mezi evropskými státy a osmanskými Turky k maximu. Osmanský klíčový sektor zemědělství byl nadále krajně primitivní ve srovnání s evropskými západními státy. Dřevěný pluh, užívaný starověkými Chetity, patřil v Anatólii a Sýrii ještě v 19. století k rozšířenému inventáři. Odvodňovací a zavlažovací systém, tak běžný v řadě oblastí Osmanské říše ve starověku, se využíval minimálně, hnojení bylo neznámé. Obchod vázl kvůli velmi rozšířenému lupičství.¹⁰ Ručně vyráběné průmyslové výrobky jen s obtížemi mohly konkurovat strojové produkci evropského zboží.¹¹

---

⁹ Analýze úpadku Osmanské říše je věnováno obrovské množství odborných monografií i dílčích studií. Srv. například Gombár, E., *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999, s. 11. an.; Cleveland, W. L., *A History of the Modern Middle East*, Boulder 1994, s. 87-112; Palmer, A., *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996.

¹⁰ Lewis, B., *Some Reflections on the Decline of the Ottoman Empire*, in: *Studia Islamica*, No. 9, Maisonneuve & Larose, 1958, s. 124.

¹¹ Supadající výrobou se samozřejmě snižovala i životní úroveň obyvatelstva. Srv. Pamuk, Ş., *The Ottoman Empire in the "Great Depression" of 1873-1896*, in: *The Journal of Economic History*, Vol. 44, No. 1, Mar. 1984, s. 100; Özmucur, S. – Pamuk, Ş., *Real Wages and Standards of Living in the Ottoman Empire, 1489-1914*, in: *The Journal of Economic History*, Vol. 62, No. 2, Jun. 2002, s. 294.

Stát vytvořený tureckými výboji neměl nikdy pevné hospodářské, politické a kulturní vazby. Sultán v Istanbulu byl v mnoha částech říše všemocným vládcem pouze podle jména.¹² Vládl skrze Velkého vezíra, který se opíral o Vysokou Portu, vládu. Neexistoval žádný zastupitelský orgán. V řadě oblastí drželi moc v rukách místní vládci. Právo bylo pro všechny muslimy islámské, v případě nejasností konečný verdikt vydával ulamá, vykladač šaríji. Při správě říše se stále lpělo na tradičních, neefektivních praktikách.¹³ To vše nutně vedlo ke decentralizaci říše.

Osmanská říše byla v 19. století v tak špatném stavu, že nebyla ani schopna vykonat jeden ze základních úkonů fungujícího státu, vybrat daně. Před První světovou válkou pouze 5 procent daní bylo odvedeno vládními daňovými úředníky, 95 procent daní skončilo v kapsách místních vládců.¹⁴ Nelze říci, že špatný stav říše zapříčinili neschopní sultáni, naopak mnoho z nich bylo inteligentních a o reformy se pokoušeli po celý novověk. Osmanským vládcům se však nepodařilo dostatečně upevnit vazby okrajových oblastí říše na centrum, a proto jejich reformy měly pouze omezený dosah.

V průběhu 19. století se ukázalo, že velké změny v říši nelze již odkládat. Propast, která se vytvořila za staletí mezi Evropou a Osmany, se nedala déle přehlížet. Pro mnohé Osmany bylo nesmírně obtížné připustit vyspělost nemuslimského světa a to samo o sobě ještě zpozd'ovalo a narušovalo průběh nutných reforem. Muslimský svět byl totiž po staletí nejvýznamnější hospodářskou velmocí světa a představoval nejsilnější světovou vojenskou moc, jejíž armády úspěšně táhly Evropou, Afrikou, Indií i Čínou. Také na poli vědy byl po celý středověk hybnou silou. Ve vnímání muslimů se pojmy islám a civilizace překrývaly, za jejich hranicemi se

---

¹² Durman, K., *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*, Praha 1966, s. 15.

¹³ Fieldhouse, D. K., *Western Imperialism in the Middle East 1914-1958*, Oxford 2006, s. 4.

¹⁴ Fromkin, D., *A Peace to End All Peace: The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*, New York 1989, s. 36.

nacházeli jen barbari a nevěřící, jejichž náboženství bude vytlačeno konečným islámským zjevením.¹⁵

Během novověku se poměr sil mezi křesťanským a muslimským světem začal měnit. I když ještě v prvních stoletích novověku dosáhla Osmanská říše významných vojenských vítězství v Evropě, nedalo se zpochybnit, že na poli vědy i umění začaly evropské státy dosahovat pokroků. Co však bylo významnější, avšak zpočátku hůře postřehnutelné, byly evropské úspěchy na obchodních trzích. Objevení Nového světa a zámořské výpravy přinesly Evropě dostatečný kapitál a suroviny k ekonomickému růstu. Technický pokrok zase umožnil přepravovat velké objemy zboží po mořích a vynechat tak zdlouhavou a nebezpečnou cestu na souši přes Dálný, Střední a Blízký východ. To pochopitelně znamenalo velkou ekonomickou ránu pro muslimský svět. Změna však byla plíživá a zdlouhavá, proto ji bylo možno muslimy po mnoho desítek let ignorovat či bagatelizovat. Avšak v průběhu 19. století a počátkem 20. se převaha Západu stala naprosto zjevná a evropský vliv pronikal do všech oblastí muslimského života. Všem pozorovatelům bylo zřejmé, že se muslimský svět ve srovnání s křesťanským stal chudým a zaostalým.

Pokud si Osmanská říše chtěla udržet integritu, bylo nutné přistoupit k radikálním reformám. Během 19. století se muslimové soustředili na reorganizaci tří nejvýznamnějších oblastí: vojenské, ekonomické a politické. V rychlé industrializaci spatřovali klíč k západoevropskému bohatství a moci. Během první poloviny 19. století vstoupilo v platnost několik rozsáhlých reformních programů, ale měly jen dočasný účinek. V druhé polovině 19. století vláda věnovala značné prostředky na celospolečensky prospěšné, ale nerentabilní projekty, zatímco ekonomicky výnosné aktivity nechala v rukou soukromých podnikatelů, většinou cizinců.¹⁶

---

¹⁵ Lewis, B., *Kde se stala chyba? Vliv Západu na Střední východ a jeho následná odpověď*, Praha 2003, s. 8.

¹⁶ Lewis, B., *Dějiny Blízkého východu*, Praha 1997, s. 273.

1.1.2 Zájmy Velké Británie na Blízkém východě v 19. století

Jeden z hlavních důvodů, proč západní velmoci projevovaly zájem o Blízký východ, byla jeho strategická poloha. Již v první polovině 19. století uvažovala vážně Velká Británie o pravidelném spojení s Indií přes Blízký východ. Ve hře byly dvě varianty, buď Suezskou šíjí, Arabským a Rudým mořem, nebo Sýrií, Mezopotámií a Perským zálivem.¹⁷ Jakákoli z těchto možností by Velké Británii ukrátila nejistou cestu podél pobřeží Afriky, umožnila lépe ovládnout světový obchod, výrazně zkrátila dodací lhůty a v případě války na evropském kontinentě by mohla přepravit vojenské jednotky z Indie za nepoměrně kratší dobu.

Jiným důvodem, pravděpodobně prvořadým, zájmu velmocí o Blízký východ byla kontrola úžin Bosporu a Dardanel. Kontrola Úžin mezi Středozemním a Černým mořem by vlastníkově přinesla ohromné strategické výhody. Největší zájem na kontrole měly ze zřejmých důvodů Velká Británie a Rusko. Zablokování Úžin by pro Rusko znamenalo velkou obchodní ztrátu, proudilo tudy skoro padesát procent ruského exportu.¹⁸ Nejdůležitějším faktorem ale pro Rusko byla ochrana černomořského pobřeží. Pokud by Velká Británie ovládla Úžiny, mohla by kdykoli vplout do Černého moře, napadnout ruské přístavy, ochromit vojenskou akceschopnost Ruska a export. Z druhé strany naopak, pokud by Rusové převzali kontrolu nad Úžinami, mohli by vyslat flotilu do Středozemního moře a zasáhnout tak britské obchodní trasy.

Z těchto příčin mělo Rusko zájem na rozpadu Osmanské říše. V letech 1806–1878 vedli Turci čtyřikrát válku s Ruskem a každá pro ně skončila ztrátou území. Pouze diplomatická a vojenská intervence západních států zabránila ještě větším ústupkům říše ve prospěch Ruska.¹⁹ Tak do mezinárodních jednání pronikla otázka budoucnosti území Osmanského státu, tzv. „východní otázka“.

---

¹⁷ Farnie, D. A., *East and West of Suez: The Suez Canal in History 1854-1956*, Oxford 1969, s. 87.

¹⁸ Durman, K., *c. d.*, s. 15-17.

¹⁹ Lewis, B., *Dějiny...*, s. 294.

Opačný postoj k Osmanskému problému zaujímal Velká Británie. Propagovaná zásada *Integrity of Turkey* měla za cíl udržet celistvost Osmanské říše. Británie samozřejmě zásadu celistvosti říše nehájila nezištně. Kdyby došlo k dělení, slovy Mikuláše I., „nemocného muže na Bosporu“, rovnováha sil na kontinentě, tradiční princip britské zahraniční politiky, by byla narušena.²⁰ Kromě toho měla Británie zájem na zachování Osmanské říše kvůli obchodu. Blízký a Střední východ představoval vynikající odbytiště. Díky systému kapitulací se Britům podařilo vybudovat si neobvykle zvýhodněné postavení na osmanském trhu. Kapitulace byla privilegia, která osmanští vládci poskytovali křesťanským státům, jejichž občané pak směli žít a obchodovat na muslimských územích, aniž by podléhali finančním a jiným nevýhodám, které se vztahovaly na sultánovy vlastní nemuslimské poddané. Povolovaly evropským kupcům cestovat po říši, obchodovat a svobodně vyznávat svá náboženství. Cizinci byli zproštěni povinnosti platit daně, nesměli být vězněni ani souzeni místními úřady.²¹

Kromě kapitulací, které získaly i ostatní evropské velmoci, se podařilo Británii upevnit si postavení tzv. balta-limanskou konvencí, jež povolovala britským poddaným nakupovat a vyvážet jakékoli zboží z říše a stanovovala cla na anglické výrobky ve výši 3-9 % jejich ceny.²² To odsoudilo průmyslovou výrobu Blízkého východu k úpadku, naopak britský export do Osmanské říše se mezi lety 1827-1849 zpětinasobil.²³ Textilie z blízkovýchodních zemí, kterých si dříve Západ tak cenil, byly vytlačeny nejprve ze zahraničních a později i z domácích trhů levnějším západním zbožím, takže tradiční textilní výroba pouze živořila. Např. Ankara vyvážela na konci 18. století 25 000 balíků vlněných tkanin ročně, v roce 1836 již necelých 5000 a po přijetí balta-limanské konvence se výroba omezila na minimum a hlavní průmyslové odvětví

---

²⁰ Skřivan A. – Drška V. – Stellner, F., *Kapitoly z dějiny mezinárodních vztahů 1648-1914*, Praha 1994, s. 154.

²¹ Durman, K., *c. d.*, s. 11.

²² Durman, K., *c. d.*, s. 12.

²³ James, L.: *The Rise and Fall of the British Empire*, London 1998, s. 171-174.

města bylo téměř zlikvidováno, což přirozeně vyvolalo růst nespokojenosti obyvatelstva a nacionalismu.²⁴

Systém kapitulací a balta-limanská konvence výrazně přispěly k tomu, že hluboký ekonomický úpadek Osmanské říše nabyl ohromných rozměrů. Tradiční výrobky Blízkého východu, jako byla např. káva, cukr nebo textilie, nebyly schopny konkurovat tvrdě prosazovanému zboží západních velmocí. Dalo by se říci, že to dospělo tak daleko, že pouze voda byla z místního vodovodu, ale v 2. polovině 19. století už možná neplatilo ani to, protože vodovodní sítě v mnoha městech patřily evropským společnostem, které je postavily.²⁵

O získání co největšího diplomatického a obchodního vlivu na Blízkém východě soupeřily evropské velmoci téměř celé 19. století. Při udržování zásady integrity Turecka mohla Velká Británie počítat s podporou Francie, která si tímto chtěla uchránit miliónové investice ve státních půjčkách a o udržení vlivu ve Velké Sýrii²⁶ (území dnešní Sýrie, Libanonu, Jordánska a Izraele). Osmanská říše dokonce vnímala Francii jako svého největšího spojence, protože Paříž mnohokrát poskytla Osmanům své námořní či vojenské experty, učitele a inženýry k úspěšnému průběhu nutných reforem.²⁷ Prosazování jednotnosti Osmanské říše Británie přirozeně balila do zvučných hesel vykládajících východní otázku jako boj britské nezajímavé a mírumilovné politiky proti agresivní politice Ruska. Kromě zadržování carské říše mimo Středozemní moře a výhodného odbytí si také chránila kratší cestu do Indie. Otázka nalezišť ropy nehrála zatím roli, ropa začala být strategicky důležitou surovinou až ve dvacátém století. Británie mimoto také využila příležitosti a v rámci boje proti pirátství

---

²⁴ Findley, C. V.: *Economic Bases of Revolution and Repression in the Late Ottoman Empire*, in *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 28, No. 1, Jan. 1986, s. 91.

²⁵ Lewis, B, *Dějiny...*, s. 255.

²⁶ Raccagni, M., *The French Economic Interests in the Ottoman Empire*, in *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 11, No. 3, May 1980, s. 340-341.

²⁷ Goldschmidt, A., jr., *A concise history of the middle east*, Boulder 1983, s. 141.

expandovala v Perském a Ománském zálivu.²⁸ Úspěšným zásahem proti rozšířenému pirátství si tak zajistila přechod území Kataru pod protektorát indické koloniální vlády.²⁹

Svoje pozice na Blízké východě posílila Francie a Británie také díky ovládnutí financí říše. V roce 1856 byla založena Osmanská banka, jež dostala rozsáhlá práva. Byla emisní bankou a zároveň hlavní státní pokladnou.³⁰ V tomtéž období byla zřízena Banka egyptská, poté následovala Anglo-egyptská banka v roce 1864 a jiné, další pobočky britských, německých, francouzských a italských bank. Zakládání zahraničních bank na území Osmanské říše umožňoval Reformní dekret z r. 1856, který stanovil právo cizinců zakládat banky a finanční instituce a právo na vlastnictví osmanské půdy.³¹ To se později velmi výrazně podepsalo na dalším vývoji událostí na území Palestiny. Po Krymské válce byla Osmanská říše nucena požádat o zahraniční půjčky. Protože Turecko bylo považováno za rizikovou investici, dostávalo půjčky za velice nevýhodných podmínek, dluhy brzy dosáhly ohromujících rozměrů a již po jednadvaceti letech se ocitlo v platební neschopnosti. Nebylo schopno nejenom dluh umořovat, ale ani splácet úroky.³²

Důležitou roli během pronikání na Blízký východ sehrály železnice, jež se začaly stavět v 60. letech 19. století. Zpočátku to byly pouze krátké trati, kontrolované britskými či francouzskými společnostmi, mající za úkol usnadnit přepravu zboží a surovin a zrychlit obchodní výměnu.³³ Koncese na výstavbu železnic získali zahraniční železniční společnosti, jež navíc osmanská vláda stimulovala garancí kilometrových záruk bez ohledu na rentabilitu trati. Díky železnicím mohly také zahraniční obchodní společnosti snáze dopravovat své zvýhodněné

---

²⁸ Owtram, F., *A modern history of Oman : formation of the state since 1920*, London 2004, s. 37-38.

²⁹ Farouk-Sluglett, M. - Sluglett, P., *Irák od roku 1958 : od revoluce k diktatuře*, Praha 2003, s. 8.

³⁰ The Ottoman Bank Archives and Research Centre: www.obarsiv.com/english/history.html; 4.8.2009.

³¹ Gombár, E., *c. d.*, s. 196-7.

³² Lewis, B., *Dějiny...*, s. 263.

³³ L. D., *Railroads in Turkey*, in *Bulletin of the American Geographical Society*, Vol. 47, No. 12 1915, s. 934-5.

zboží do vnitrozemí a tím se Británii značně rozšířilo pole působnosti balta-limanské konvence.³⁴ Egyptská železnice, jejíž výstavba byla zahájena roku 1851, spolu s otevřením Suezského průplavu v roce 1869 učinily z Egypta klíčový uzel dopravy mezi Evropou a jižní Asíí.³⁵ Osmanská říše však citelně postrádala železniční síť spojující strategická místa. Jak uváděly německé analýzy, ve všech dosavadních válkách na Balkáně mohli Turci využít jen polovinu svých vojsk, vzdálené arabské oblasti nejen neposkytly vojáky, ale dokonce tam musely být posílány další posily, aby se zabránilo povstáním.³⁶

1.1.3 Nástup Německa na Blízkém východě

Císařské Německo vstoupilo na mezinárodní scénu jako nový uchazeč o nadvládu až v druhé polovině 19. století. Bohužel pro Německo to však bylo příliš pozdě na to, aby se mohlo pokusit získat rozsáhlá koloniální území v zámoří. Za této situace se jako jedno z reálných řešení jevílo pronikání přes Balkán a Istanbul na asijské trhy.³⁷ Německo mělo zájem o nové exportní trhy, bavlnu, ropu a zvýšení svého významu v mezinárodních vztazích.

Symbolem expanze Německa na Blízký východ se stala Bagdádská dráha, která byla osou velmocenského zápasu až do První světové války.³⁸ Bagdádská dráha vedla na jih, do britské sféry zájmu, měla končit v Kuvajtu na pobřeží Perského zálivu. Pro německé vojenské plány představovala Bagdádská dráha kromě obchodních zisků také možnost rychlé přepravy vojsk v případě vojenského konfliktu s Británií.³⁹ Egypt, který tehdy kontroloval Suez a tím tedy i nejkratší cestu do Indie, byl považován za místo, kde lze nejsnáze zranit a ochromit obchodní

---

³⁴ Gombár, E., *c. d.*, s. 206.

³⁵ Farnie, D. A., *c. d.*, s. 146.

³⁶ Durman, K., *c. d.*, s. 27.

³⁷ Henderson, W. O., *German Economic Penetration in the Middle East, 1870-1914*, in *The Economic History Review*, Vol. 18, No. ½ 1948, s. 54-5.

³⁸ Čermák, J., *Němci v Přední Asii : dráha bagdádská v mezinárodní politice*, Praha 1911.

³⁹ Moon, P. T., *Imperialism and World Politics*, New York 1928, s. 241

trasy Britského impéria.⁴⁰ Z tohoto důvodu považovala britská zahraniční politika za svoji prioritu ovládnutí Egypta a tím tedy získání kontroly nad Suezským průplavem. Díky tomu by byla Británie schopna sledovat nebo i omezovat tok zboží jiných velmocí a především přepravu cizích vojenských jednotek. Proto snahy Německa upevnit své postavení na Blízkém východě byly v Londýně vnímány jako krajně nebezpečné, což vedlo k tomu, že britsko-ruské spory byly zatlačeny do pozadí rozpory britsko-německými.

Během východní krize v druhé polovině sedmdesátých letech 19. století se Osmanská říše definitivně dostala pod vliv západních velmocí.⁴¹ Za předěl je možno považovat rusko-tureckou válku v letech 1877-1878, kdy Turci ztratili dvě pětiny území a jednu pětinu populace.⁴² Srbsko, Rumunsko a Bulharsko se oddělily od Osmanské říše, Rakousko-Uhersko anektovalo Bosnu a Hercegovinu. Británie za diplomatickou pomoc na berlínském kongresu získala Kypr, jehož strategický význam prudce vzrostl s otevřením Suezského průplavu. Francie situace využila k získání Tuniska.

1.2 Arabský nacionalismus

Arabskému nacionalismu předcházelo arabské národní obrození,⁴³ které se začalo probouzet v první polovině 19. století a to především díky rozvoji vzdělanosti skrze americké misionáře. Činnost misionářů stimulovala arabskou literární činnost, především mezi libanonskými křesťany.⁴⁴ To, že arabský nacionalismus nebyl výhradně islámský podporuje i fakt, že George Antonius, křesťan řeckého původu, se jako první pokusil shromáždit po První světové válce informace a dokumenty k arabskému obrození.⁴⁵ Přičítal rozšíření nacionalismu

---

⁴⁰ *British Interests in the Mediterranean and Middle East: a Report by a Chatham House Study Group*, London 1958, s. 31.

⁴¹ Kedourie, E., *Politics in the Middle East*, Oxford 1992, s. 65.

⁴² Gombár, E., *c. d.*, s. 284.

⁴³ Tessler, M., *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, Bloomington 1994, s. 69 an.

⁴⁴ Gombár, E., *c. d.*, s. 316.

⁴⁵ Lewis, B., *The Arabs in history*, Oxford 1993, s. 190.

mezi Araby evropským myšlenkovým proudům 19. století.⁴⁶ Naprosto opačně se ale k této otázce staví řada arabských historiků, kteří se domnívají, že příčinou vzniku a rozšíření arabského nacionalismu byla reakce na útlak ze strany tureckých a křesťanských nacionalismů v Osmanské říši.⁴⁷

Do konce 19. století se arabský nacionalismu rozrostl natolik, že část nacionalisticky smýšlejících intelektuálů doufala a věřila, že se jim podaří vytvořit novou arabskou říši v jejích přírodních hranicích za pomoci Francie a Velké Británie. Růst arabského nacionalismu podpořil i pocit ohrožení, protože v Osmanské říši se také šířily panturkistické nálady. Proto arabští nacionalisté s nadějami vzhlíželi k evropským velmocím. Velká Británie zareagovala na separatistické tendence Arabů až po svolání

1. Arabského národního kongresu v Paříži v roce 1913 navázáním neformálních kontaktů s damašskými nacionalisty a s hašemitským emírem, šerifem Husaynem.⁴⁸

1.3 Sionismus

Sionismus se stejně jako nacionalismus v arabském světě začal formovat v 19. století a z velké části byl podnícen antisemitistickými událostmi. Především to byly pogromy v letech 1881-84 v Rusku, při nichž bylo zabito tisíce Židů a jež vedly k emigraci Židů do západní Evropy a severní Ameriky, či Dreyfusova aféra roku 1894 ve Francii. Podstatou Dreyfusovy aféry bylo obvinění francouzského židovského důstojníka generálního štábu Alfreda Dreyfuse ze špionáže ve prospěch Německa a odsouzení k doživotí na Ďábelských ostrovech.⁴⁹ Po pěti letech

---

⁴⁶ Silsby, S., *George Antonius: The Formative Years*, in *Journal of Palestine Studies*, Vol. 15, No. 4, Summer, 1986, s. 81 an.; Antonius, G., *The Arab awakening: The story of the Arab national movement*, London 1938.

⁴⁷ Protichůdné názory popisuje: Fieldhouse, D. K., *c. d.*, s. 20-35.

⁴⁸ Fridrichová, P., *Okolnosti vzniku britského mandátu v Palestině. Příspěvek ke studiu britské politiky na Blízkém východě, jejích plánů a východisek s přihlédnutím ke specifickému případu území Palestiny*, Praha 2008, s. 17.

⁴⁹ Antisemitistické nálady ve Francii popisuje: Hyman, P., *The Dreyfus Affair: The Visual and the Historical*, in *The Journal of Modern History*, Vol. 61, No. 1, Mar., 1989, s. 88-109.

ve vězení byl omilostněn a nakonec rehabilitován s tím, že odsouzení mělo být založeno na falešných dokumentech.⁵⁰

V celé Evropě během 19. století kolovaly myšlenky na národní uvědomění. Židovští nacionalisté stavěli své přesvědčení především na náboženské tradici, protože postrádali hlavní atribut ostatních nacionalistických hnutí a to své vlastní území. Proto hlavním cílem sionistického hnutí bylo zformování židovského státu.

Mezi reportéry, kteří přinášeli zprávy o soudu a jeho důsledcích, byl i židovský novinář z Rakouska-Uherska Theodor Herzl (1860-1904) (viz. příloha č. 4.). Jeho pocit nespravedlnosti soudu a protižidovské vášně probuzené ve Francii i jinde ho podle jeho vyjádření vedly k rozhodnutí stát se zakladatelem a vedoucím činitelem politického sionismu. Sionismus pod jeho vedením nabyl mezinárodního významu, proto je Herzl považován za zakladatele hnutí. V srpnu 1897 uspořádal Herzl v Basileji První sionistický kongres, kterého se zúčastnilo asi dvě stě Židů z celé Evropy.⁵¹ Shromáždění přijalo Basilejský program, v němž se uvádí: „*Sionismus usiluje o založení veřejně a legálně získané domoviny v Palestině pro židovský lid.*“⁵²

Kromě znepokojení neproběhla z arabské strany žádná odezva především proto, že v daný moment nevypadala tato možnost reálně. Do rozpadu Osmanské říše zbývaly ještě dvě desetiletí a i přes územní ztráty Osmanů během 19. století byla stále rozlehlým státem, který by se dobrovolně nevzdal části své země. Mimo to Židé žili na území Osmanské říše celá staletí a nedocházelo zde k vypjatým antisemitistickým incidentům, jaké se odehrávaly v průběhu středověku a novověku v Evropě. Sionisté se proto v postupném pronikání do Palestiny nespolehali pouze na politiku, pomáhali si i tzv. praktickým sionismem.

---

⁵⁰ Gilbert, M., *Izrael : dějiny*, Praha 2002, s. 27-8.

⁵¹ Laqueur, W., *Der Weg zum Staat Israel : Geschichte des Zionismus*, Wien 1975, s. 121.

⁵² Chapman, C., *Čí je země zaslíbená? Pokračující krize mezi Izraelem a Palestinci*, Praha 2003, s. 56.

Praktický sionismus spočíval v nákupu arabské půdy sionisty. Na počátku 20. století pracovalo přibližně 90 % palestinských Arabů jako rolníci nebo pastevcí, z nichž naprostá většina byla negramotná. Podle práva však tuto půdu vlastnilo několik desítek velkých arabských rodin a klanů, přičemž mnoho z nich v Palestině vůbec nežilo.⁵³ Pro většinu z nich byl prodej půdy pouze výhodný obchod a vůbec neřešili, že většina smluv obsahovala klauzuli o prodeji půdy bez arabských rolníků. A tak po prodeji půdy sionistům byli drobní rolníci nuceni opustit, většinou bez jakékoli kompenzace, půdu, na které žili a pracovali po celé generace. Tato skutečnost vytvořila velkou velmi nespokojenou skupinu obyvatelstva. I přes značné množství transakcí, které proběhly mezi sionisty a arabskými majiteli půdy, ještě v roce 1947 patřilo 80 % palestinské půdy arabským rodinám. Velké finanční prostředky na odkup půdy poskytla židovská bankéřská rodina Rothschildů, mimo to sionisté založili dva fondy, které financovaly jejich projekty.⁵⁴

Spolu s nákupem půdy přirozeně rostlo i židovské obyvatelstvo na území Palestiny. V praxi se to projevovalo více či méně organizovanými přistěhovaleckými vlnami, pro které se vžil název z hebrejštiny alijs. Od roku 1882 do roku 1908 se židovské obyvatelstvo na území Palestiny zvýšilo trojnásobně na cca 80 000.⁵⁵ V předvečer První světové války byla jedna pětina obyvatelstva židovská.⁵⁶

V mezinárodních vztazích sionistické hnutí nejprve upnulo naděje k získání politické podpory svého záměru k německému císaři Vilému II. Když se tyto naděje ukázaly jako plané, obrátili svou pozornost k budování vztahů s Velkou Británií.⁵⁷ Díky sympatiím, které sionistické

---

⁵³ Čejka, M., *Izrael a Palestina : Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Brno 2005, s. 28.

⁵⁴ Gilbert, M., c. d., s. 33-38; O'Brien, C. C., *The Siege : The Saga of Israel and Zionism*, New York 1986, s. 90-105.

⁵⁵ Oke, M. K., *The Ottoman Empire, Zionism, and the Question of Palestine (1880-1908)*, in *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 14, No. 3, Aug. 1982, s. 336.

⁵⁶ Shafir, G., *Zionism and Colonialism*, in: Pappé, I. (ed.), *The Israel/Palestine Question*, London : Routledge 1999, s. 86.

⁵⁷ Oke, M. K., c. d., s. 336.

hnutí vyvolalo u řady britských politických špiček, sionisté získali opatrnou podporu pro své cíle. Britský ministr kolonií Joseph Chamberlain (1836-1914) roku 1903 navrhl Herzlovi Ugandu jako možnou oblast kolonizace.⁵⁸ Tuto variantu ale zavrhla Anglická sionistická federace a důrazně trvala na tom, že židovským národním cílem musí být Palestina. Protože se stále zvyšoval počet přistěhovalců z Ruska, rozhodla se Británie podporovat myšlenku usídlení v Palestině, aby omezila počet židovských emigrantů mířících na ostrovy. To, čeho se Británie obávala, jasně vyjádřil bývalý ministerský předseda za konzervativní stranu Arthur J. Balfour při zavedení Cizineckého zákona:

„Snadno si lze představit situaci, kdy nebude ku prospěchu kultury země, aby zde existovala velká skupina osob, která by sice byla patriotická, schopná, pracovitá a aktivně se účastníci národního života, ale přesto by zůstávala lidem odděleným, a to nejen kvůli tomu, že by si uchovávala náboženství, které by se lišilo od náboženství velké většiny jejich spoluobčanů, ale i kvůli tomu, že by její členové uzavírali sňatky toliko mezi sebou.“⁵⁹

Při projednávání Cizineckého zákona na počátku 20. století se výrazně angažoval Winston Churchill (1874-1965), jeden z britských politiků, který se přiklonil k sionismu a během své kariéry navázal s Židy úzkou spolupráci a silně podporoval uznání sionistických požadavků.⁶⁰

---

⁵⁸ Gombár, E., *Blízký východ za první světové války*, in *Historický obzor*, 1998, s. 154.

⁵⁹ Chapman, C., *c. d.*, s. 66-67.

⁶⁰ Makovsky, M., *Churchill's Promised Land : Zionism and statecraft*, New 2007.

2 První světová válka

2.1 Blízký východ v předvečer první světové války

V dubnu 1909 došlo v Osmanské říši k pokusu o převrat v Istanbulu vojenskými jednotkami loajálními k autokratické vládě despotického sultána Abdülhamida II., které se pokusily zastavit mladotureckou revoluci, jež vypukla předchozí rok a donutila sultána obnovit ústavu a vyhlásit volby do parlamentu. Mladoturkům,⁶¹ podporovaným mnoha osmanskými důstojníky, se podařilo situaci zvládnout, porazit sultánovy jednotky, svolat na mimořádné zasedání turecké Národní shromáždění, jež sesadilo sultána a poslalo ho do vyhnanství. Novým sultánem se stal Mehmed V., Abdülhamidův bratr.

Slabosti a vnitřních sporů říše využila Itálie a roku 1911 vpadla do Tripolska a Kyrenaiky. Dalšího oslabení Osmanské říše tripolskou válkou využila koalice Srbska, Bulharska, Řecka a Černé Hory. Výsledkem dvou balkánských válek byl nový poměr sil na Balkáně Osmané byli z Balkánu téměř vytlačeni, ztratili nejvyspělejší provincie a několik miliónů obyvatel. Zmatek v říši zvýšil i obrovský příliv muslimských uprchlíků ze ztracených území.⁶²

2.2 Rok 1914

Pro Blízký východ znamenala První světová válka řadu historických změn. Po atentátu na rakousko-uherského následníka trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu 28.

---

⁶¹ Mladoturci bylo hnutí, které navazovalo na ideje mladoosmanů, což byla tajná politická organizace v Osmanské říši v 60.-70. letech 19. století. Vznikla roku 1865 pod vlivem evropských liberálních a demokratických proudů. Usilovala o zavedení ústavy a prosazení hospodářsky-sociálních změn "shora". Silně podléhala panislamismu a řešení národnostní otázky odmítala pod heslem osmanské jednoty. Připravovala dvorský převrat, jímž chtěla urychlit provedení reforem v osmanské říši. Po odhalení spiknutí proti sultánovi Abdülmecitovi v roce 1866 byla část členů organizace uvězněna, část odešla do emigrace. Gombár, E., *Moderní dějin...*, str. 211-213.

⁶² Nálevka, V., *Koncert velmocí: mezinárodní vztahy v letech 1871-1914*, Praha 2006, s. 224-231.

června 1914 se výrazně zvýšilo mezinárodní napětí.⁶³ Moci v Osmanské říši se po vojenském převratu v lednu 1913 a atentátu na velkovezíra Mahmuda Sevketa Pašu v červnu téhož roku chopil mladoturecký triumvirát, který tvořili Enver Paša (1881-1922), ministr války věřící programu panturkismu orientovaný na Německo, Mehmet Talât Paša (1874-1921), ministr vnitra, velký intrikán a nejschopnější muž triumvirátu a ministr námořnictva Ahmet Cemal Paša (1872-1922), profrancouzsky orientovaný profesionální válečník.⁶⁴ Mladoturci si velmi dobře uvědomovali, jak je Osmanská říše zranitelná, a proto velmi intenzivně hledali spojence nejprve mezi západoevropskými velmocemi, protože se obávali hrozby carského Ruska, ačkoli většina tureckých ministrů preferovala neutralitu. Byli však odmítnuti, protože Francie, Velká Británie a Rusko se již dohodli na řešení východní otázky.⁶⁵

Britské vlada měla pokroucené informace ohledně mladotureckého triumvirátu od svého vlastního ambasadora v Istanbulu sira Gerarda Lowthera. Ve svých zprávách líčil mladoturky jako „skupinu židů a cikánů“. Talât, hlavní muž mladoturecké politiky, byl považován za „bulharského cikána a člena soluňské zednářské lóže“. Envara Pašu dokonce zcela zaměnil za jiného tureckého důstojníka, a proto jej považoval za „polského dobrodruha“. Vlivný mladoturecký ekonom Mehmet Cavit Paša, který byl ve skutečnosti silně probritsky orientován, byl označen za „kryptožida“. Lowther byl zcela pod vlivem svého poradce v orientálních otázkách Geralda FitzMaurice, který sám pár let po První světové válce přiznal, že se nechal podplatit vlivnou skupinou, která měla za cíl ustanovení židovské domoviny na území Palestiny.⁶⁶

Po britské a francouzské zamítavé odpovědi se Osmanská říše obrátila na centrální mocnosti. Německý císař, který zpočátku doufal pouze ve válku s Ruskem, aby mohl všechny

---

⁶³ Skřivan, A., *Sarajevo, 28. červen 1914*, in *Historický obzor* 1994, s. 146.

⁶⁴ Gombár, E., *Blízký východ...*, s. 146; Encyklopedie Diderot z r. 1999 (CD), heslo: Cemal Paša Anket.

⁶⁵ Williamson, S. R., Jr., *The Politics of Grand Strategy : Britain and France Prepare for War, 1904-1914*, Cambridge 1969, s. 300-327.

⁶⁶ Fromkin, D., *c. d.*; s. 39-48.

jednotky poslat na východní frontu, se snažil získat prohlášení Francie, spojence Ruska, že v případě války nezasáhne. Francie takový slib odmítla dát, ale mylný dojem v císaři zanechala zpráva jeho bratra prince Jindřicha Pruského, který ještě na konci července byl na návštěvě v Buckinghamském paláci u svého bratrance Jiřího V., a kterému král řekl: „*Naší snahou bude neangažovat se a zachovat neutralitu.*“⁶⁷ Osmanská říše nebyla vůbec připravena vést velkou moderní válku. Kvůli své neznalosti strategických záměrů Německa předpokládali mladoturci válku pouze s Ruskem, případně s Francií. Německo, které se zprvu postavilo k nabídce odmítavě, svůj názor rychle přehodnotilo, když vyšlo najevo, že se britská veřejnost nestaví k vládou navrhované neutralitě pozitivně. Dne 2. srpna 1914 tedy byla uzavřena tajná dohoda mezi Německem a Osmanskou říší, v níž v článku dvě stálo, že Německo bude Osmany ochraňovat proti ruskému nebezpečí.⁶⁸ Mladoturci, stejně jako ostatní evropští představitelé, vůbec neočekávali možnost velkého a dlouhého konfliktu. Osmanská armáda nebyla ani dostatečně vybavena ani vycvičena, Bagdádská dráha zůstávala stále nedokončena, což vedlo k obtížím při přesunech vojska a opoždování zásobování. Němci si dobře uvědomovali slabiny Osmanů, ale doufali, že mobilizace muslimů ve francouzských a britských koloniích bude vázat síly dohodových mocností a především že Osmané zabrání průjezdu ruských válečných lodí úžinami.⁶⁹

Veřejné mínění v Osmanské říši ohledně případné války velice významně negativně ovlivnili sami Britové. Tři roky před válkou si osmanská vláda objednala v Británii dvě moderní bitevní lodě, jedna z nich dokonce nesla více zbraní než kterákoliv jiná válečná loď. Obě lodě byly financovány lidovou sbírkou. První, menší loď byla dokončena již v 1913, ale zůstala kotvit v Británii, protože Osmané ještě neměli přestavěny doky a nebyli schopni loď bezpečně ukotvit. Druhá, silnější loď měla být dokončena v srpnu 1914. Winston Churchill, tehdy První lord admirality, si byl velmi dobře vědom, jakou sílu tyto lodě pro Osmany představují. Bitevní lodě

---

⁶⁷ Gilbert, M., *Dějiny dvacátého století 1900-1933*, Praha 2005, s. 222.

⁶⁸ Celý dokument: Hurewitz, J. C.,; *Diplomacy in the near and Middle East : a Documentary Record : 1914-1956*, vol.II., Princeton 1956, s. 1 an.

⁶⁹ Gombár, E., *Blízký východ...*, s. 146-147.

s takovouto tonází by byly schopny kontrolovat Černé a Egejské moře a tím zabránit proplutí ruského námořnictva, spojence Británie, Úžinami. Za vypjaté mezinárodní situace, ještě před vypuknutím války, na konci července 1914, se Churchill rozhodl zabavit osmanské lodě ve prospěch britského námořnictva na vlastní pěst. Sám Churchill uvádí, že lodě nechal zabavit až 28. července a pouze jenom k britským námořním účelům,⁷⁰ ačkoli byly zabaveny zcela jistě ještě před tímto datem a k ochraně ruské černomořské a britské flotily.

2.2.1 Počátek války

Velká Británie vstoupila do První světové války 4. srpna v jedenáct hodin večer poté, co Německo ignorovalo britské ultimátum na stažení svých jednotek z Belgie, jejíž neutralitu svým vpádem porušilo. Po vypuknutí války se Churchill rychle stal oslavovaným hrdinou v britských novinách za prozíravost při zabavení osmanských lodí a odvalu, s nímž tento plán uskutečnil, protože jednal proti rozhodnutí kabinetu.⁷¹ Okupace malé neutrální Belgie změnila postoj britských politiků na válku a zdvihla vlnu solidarity, předtím se mnoho z nich přiklánělo k názoru nezasahovat do konfliktu. Proválečné nadšení, jež zavládlo mezi obyvatelstvem, vyvolalo změny ve vládě, do čela ministerstva války jmenoval liberální premiér H. H. Asquith lorda Kitchenera z Chartúmu, velmi populárního vojevůdce z búrské války.⁷² Byla to velmi neobvyklá situace, od dob Wellingtona totiž ve vládě nezasedl britský důstojník v aktivní službě. Po nástupu do funkce uvedl v úžas válečný kabinet prohlášením, že země bude muset udržovat milióny mužů v poli a že válka potrvá nejméně tři roky.⁷³

Osmanská říše využila První světové války, aby se zbavila závislosti na cizích velmocích. Už v září 1914 obdrželi evropští velvyslanci nótu o jednostranném zrušení systému kapitulací, takže cizinci začali podléhat osmanským soudům a zákonům, byly zrušeny zahraniční poštovní

---

⁷⁰ Churchill, W. S., *Světová krise 1911-1918*, Praha 1932, s. 302.

⁷¹ Fromkin, D., *c. d.*, s. 54.

⁷² Arthur, G., *Life of Lord Kitchener*. Vol. 3, New York 2007, s. 3.

⁷³ Gombár, E., *Blízký východ...*, s. 151.

úřady i preferenční cla.⁷⁴ Říše, jež stála na straně Ústředních mocností jako spojenec Německa, zůstávala prozatím stranou a do konfliktu se zapojila až v říjnu v noci z 29. na 30. října 1914 napadením ruských černomořských přístavů pod velením německého admirála Souchona, přičemž osmanská armáda zcela spadala pod velení německého generála Liman von Sanders. Osmané, kteří vstoupili do války jako šestí a stejně jako všechny ostatní státy předpokládali pouze krátký konflikt, doufali v zisky z rychlého německého vítězství. Britové zahájili nepřátelské operace již 1. listopadu, avšak k formálnímu vyhlášení války došlo až 5. listopadu. Protože v Londýně neměli tušení o tajné německo-osmanské dohodě, neočekávalo se, že Osmané budou významnými protivníky. O necelý týden později se Osmanská říše 11. listopadu ocitla také ve válečném stavu s Francií a Ruskem.

Britské a francouzské loďstvo zaútočilo na Osmany hned ve dvou oblastech, v Akabském a Perském zálivu. Expedičnímu sboru „D“, který se skládal z 5500 Indů a několika britských velitelů,⁷⁵ se zdařila okupace Basry, čímž začalo mezopotámské tažení. Nepočetnost tohoto sboru je důkazem toho, že ovládnutí Mezopotámie nebylo původně součástí britské politiky,⁷⁶ ale sledovalo především obranu ropných polí, která se okolí nacházela. Na počátku války se začalo ukazovat, že ropa se stává stěžejní surovinou, a proto dohodové mocnosti chtěly předejít situaci, kdy by císařské Německo ovládlo dostupná ropná naleziště. Britská vláda se mimoto v první polovině roku 1914 stala většinovým vlastníkem Anglicko-perské ropné společnosti (*Anglo-Persian Oil Company*), a to nevyhnutelně ještě více posílilo britské obchodní a strategické zájmy v oblasti.⁷⁷ Celé války na Blízkém a Středním východě se tažení zúčastnilo velké množství Indů, nicméně mnoho z nich bylo muslimského vyznání a útok na Turky vnímali jako útok proti své víře, přesto po celou válkou velmi odhodlaně bojovali a přinesli obrovské množství obětí.⁷⁸

---

⁷⁴ Gombár, E., *Blízký východ...*, s.147.

⁷⁵ Hurewitz, J. C., *Middle East Politics : The Military Dimension*, New York 1969, s. 51.

⁷⁶ Farouk-Sluglett, M. - Sluglett, P., *c. d.*, s. 10.

⁷⁷ Sluglett, P., *Britain in Iraq : Contriving King and Country*, London 2007, s. 4.

⁷⁸ Polk, W. R., *The Arab world today*, Cambridge 1991, s. 9

Dalším důležitým krokem Velké Británie, který učinila k upevnění svých pozic na Blízkém východě na počátku války, bylo vyhlášení britského protektorátu v Egyptě z 18.-19. prosince 1914. I když Egypt byl de facto pod britskou nadvládou již od roku 1882, díky čemuž získala Británie kontrolu nad Suezem, oficiálně stále náležel k Osmanské říši. Zemi spravovala civilní koloniální správa v čele s Henrym McMahonem a po vyhlášení protektorátu byla zřízena i druhá vojenská správa v čele s vrchním velitelem britských vojsk v Egyptě Johnem Maxwellem. Díky tomu bylo dosaženo centralizace země i v odlehlých končinách. Británie plně využila všech zdrojů, které jim Egypt pro válečné potřeby mohl poskytnout. Kvůli prudkému poklesu dovozu za války vzrostla většina průmyslových odvětví.⁷⁹ Stejně tak se Británie pojistila v Kuvajtu, který byl vyhlášen 3. listopadu téhož roku jako nezávislý stát pod britskou ochranou a 5. listopadu anektovala Kypr, který byl významným strategickým bodem pro kontrolu Suezského průplavu.⁸⁰

V prvních měsících války slavila v Británii úspěch obrovská mobilizační kampaň dobrovolníků, v jejímž čele stál Kitchener a zajistil tak vytvoření expedičních sborů složených pouze z dobrovolníků. Zvýšil tím výrazně vojenskou sílu Británie, protože do té doby měla pouze početně velmi malé pozemské jednotky, které nebyly schopny výrazněji zasáhnout v pozemních bojích. Přes obrovské nasazení dobrovolníků na západní frontě, nedokázala Británie ani ostatní mocnosti dosáhnout výraznějšího vítězství a předválečné tvrzení „do Vánoc je po válce“ se ukázalo plané. Počet mrtvých za prvních pět měsíců války překonal všechny dosavadní rekordy novodobých dějin.⁸¹ Každá z bojujících stran doufala, že se jí podaří zvrátit patovou situaci ve svůj prospěch a začalo hledání, jakým způsobem by to bylo možno provést.

---

⁷⁹ Schulze, R., *Dějiny islámského světa ve 20. století*, Brno 2007, s. 75.

⁸⁰ Oba dokumenty „Kuvajt jako nezávislý stát pod britskou ochranou“ a „Britský protektorát v Egyptě“. srv. Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 4 an.

⁸¹ Searle, G. R., *A New England? : Peace and War, 1886-1918*, Oxford 2004, s. 664-667.

2.3 Léta 1915-1916

Britští stratégové obrátili svoji pozornost k Osmanské říši, kde doufali v otevření nového bojiště, kde by mohli dosáhnout rychlejšího a méně krvavého vítězství než na západní frontě. Osmanská říše se sama nabízela jako nejslabší spojenec Ústředních mocností a tento návrh ještě podpořila ruská žádost, aby Britové na sebe navázali část osmanských vojenských sil, a říše tak nemohla plně rozvinout protiruskou ofenzívu ve východní Anatólíi.

Lord Kitchener přišel 5. ledna s návrhem britsko-francouzského útoku na Dardanely. Doufal tím ve vázání osmanských sil k Istanbulu a získání tří nových spojenců, Řecka, Bulharska a Rumunska, kteří by se připojili, aby na úkor Osmanské říše získali nové území. Tento návrh výrazně podpořil Churchill: „*Nejkratší cesty k triumfálnímu míru vedou skrz Dardanelskou úžinu a přes hřeben Gallipolského poloostrova*“⁸² a podle původních předpokladů se očekávalo, že na Dardanely udeří pouze námořnictvo. Churchill se domníval, že palebná síla britských válečných lodí bude bez problémů stačit.⁸³ Obdobný názor zastával Kitchener, který dokonce očekával, že nebude nutné vylodit jediného britského vojáka k dosažení vítězství a ministr zahraničí Edward Grey zase tvrdil, že v Istanbulu dojde k puči a Turecko se přidá na stranu Dohody.⁸⁴

Britští představitelé vojenské schopnosti Osmanů značně podcenili. Z velitelů se vyznamenal především Mustafa Kemal, který se po válce stal prvním prezidentem sekulární Turecké republiky. Operace Gallipoli stála obě válčící strany přes 100 000 životů; jediný výsledek, který dohodovým mocnostem přinesla, bylo vázání osmanských sil, jež by jinak mohla vrhnout do boje s Ruskem. Tragický výsledek operace měl za následek výměnu politického vedení války: liberálové byli nuceni připustit do vlády konzervativce. Churchilla vystřídal konzervativce A. J. Balfour a Kitchener, jehož rezignaci sice premiér odmítl, ale oklestil jeho

---

⁸² Z prohlášení Churchilla vyzývající k obnově ofenzívy na Gallipoli v létě 1915: Willmott, H. P., *První světová válka*, Praha 2005, s. 74.

⁸³ Searle, G. R., *c. d.*, s. 673.

⁸⁴ Gilbert, M., *Dějiny dvacátého století...*, s. 249.

pravomoci; Kitchener byl vzápětí vyslán na diplomatickou a poradenskou misi do Ruska, kam však nedorazil, protože jeho loď najela na minu 5. června 1916 a potopila se.⁸⁵ Kitchenera nahradil Lloyd George, zkušený liberální poslanec.

2.3.1 Definování britských cílů na Blízkém východě

Britskou politiku na Blízkém východě během války ovlivňovaly různé koncepce tvořené několika institucemi, jejichž strategie byly bohužel protichůdné. Od října 1914 do června 1916 se o hlavním směru britské politiky v regionu rozhodovalo v Káhiře v čele s lordem Kitchenerem.⁸⁶ Tato koncepce chtěla využít rozvíjejícího se arabského nacionalismu v Osmanské říši ve prospěch Velké Británie. Velký vliv této skupiny byl dán především osobností a postavením Kitchenera, jehož snem bylo vytvořit nové britské impérium na Blízkém východě, ne nepodobné britské Indii, v němž by zaujal funkci místokrále.⁸⁷

Na jaře 1915 ustanovil premiér Asquith zvláštní skupinu složenou ze zástupců různých oddělení (ministerstva zahraničí, ministerstva války, ministerstva námořnictva a ministerstva pro Indii) s cílem přesné definice britských cílů na Blízkém a Středním východě. Komise, pro níž se vžil název de Bunsenova, měla kromě toho za úkol sladit zájmy britské Indie, oblasti kolem Perského zálivu i okolo Suezského průplavu. Jako zvláštního zástupce ministerstva války si Kitchener nepřilíš známého sira Marka Sykese, který před válkou procestoval tureckou část Osmanské říše, což z něj učinilo jednoho z expertů na Blízký východ mezi konzervativci.⁸⁸ Komise navrhla vytvoření pěti velkých autonomních provincií v rámci decentralizované Osmanské říše, které by zajistily Británii vliv a kontrolu cesty mezi Středoziemním mořem a

---

⁸⁵ Arthur, G., *c. d.*, s. 211, srv. Searle, G. R., *c. d.*, s. 682, 689.

⁸⁶ Fromkin, D., *c. d.*, s. 86.

⁸⁷ Fromkin, D., *c. d.*, s. 81-83, srv. Gombár, E., *Blízký východ...*, s.151, srv. Arthur, G., *c. d.*, s. 7 an.

⁸⁸ Sykesovi zápisky z cest po Osmanské říši: Sykes, M., *Journeys in North Mesopotamia*, in *The Geographical Journal*, Vol. 30, No. 3, Sep., 1907, s. 237-254.

Perským zálivem.⁸⁹ Jako jediný člen komise měl Sykes osobní zkušenosti s různými oblastmi Osmanské říše a po vydání závěrečné zprávy komise byl vyslán na téměř půlroční výjezd do Indie, Mezopotámie, Perského zálivu, Egypta a na Balkán, kde projednával s místními úředníky vytvoření tohoto záměru po válce. Po návratu se stal hlavním londýnským byrokratem zodpovědným za otázky Blízkého východu.

Sykes viděl řešení, jak sjednotit britskou politiku na Blízkém východě, v ustanovení zvláštního úřadu. Kladného ohlasu se mu dostalo z Káhiry, kde místní úředníci i Vysoký komisař pro Egypt Henry McMahon doufali v posílení svého vlivu. Opačně na toto řešení nahlížela Indie, která se přesně takového vývoje obávala, neboť nechtěla ztratit svůj vliv v oblasti Perského zálivu. Indickou koncepcí řešení blízkovýchodní otázky byl tradiční britský postup koloniální správy v Indii, jež se snažila šířit britský vliv na Arabském poloostrově a v zaostalých oblastech Perského zálivu prostřednictvím protektorátních smluv.⁹⁰ Nakonec byl úřad v lednu 1916 skutečně zřízen, ale s výraznými změnami oproti původnímu návrhu. Byla vytvořena Arabská kancelář, ale pouze jako součást káhirské zpravodajské sekce, která spadala pod přímou kontrolu ministerstva zahraničí.⁹¹

Smyslem Arabské kanceláře mělo být vytvoření koherentní politické linie vůči arabskému světu, nicméně její pravomoci ji postavily do funkce zpravodaje, který pouze sbírá a předává informace a jejíž úředníci byli londýnskými protějšky vnímáni jako skupina „arabofilů“.⁹² V čele Arabské kanceláře byl archeolog a arabista David George Hoggarth (1862-1927), který byl přímým podřízeným velitele vojenské i civilní rozvědky v Káhiře plukovníka Gilberta Claytona. Ostatními specialisty v Káhiře byli sir Storrs, mladý poslanec lord George A. Lloyd (1879-1941), jenž se později stal Vysokým komisařem v Egyptě (mezi lety 1925-29),

---

⁸⁹ Klieman, A. S., *Britain's War Aims in the Middle East in 1915*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 3, No. 3, The Middle East Jul., 1968, s. 237 an.

⁹⁰ Gombár, E., *Blízký východ...*, s. 152.

⁹¹ Blíže k činnosti Arabské kanceláře: Fromkin, D., *c. d.*, s. 168-187.

⁹² Fridrichová, P., *c. d.*, s. 27.

major Newcomb, který před válkou vedl topografický průzkum Sinajského poloostrova a Palestiny, bývalý korespondent Times v Istanbulu Philip Graves a především dnes již legendární plukovník Thomas Edward Lawrence (1888-1935).⁹³

2.3.2 Husayn – McMahanova korespondence

Operace Gallipoli přinesla obrat, se kterým nikdo nepočítal – vzestup arabského nacionalismu, kterého bylo možno využít k rozpadu Osmanské říše. V říjnu 1915 se Britům naskytl neobvyklá nabídka, kdy se přeběhnuvší arabský důstojník generálního štábu turecké armády Muhammad šerif al-Farúkí nabídl, že je schopen mezi Araby zorganizovat povstání. Požadoval nezávislost pro Arábii, Sýrii, Mezopotámii a Palestinu a tvrdil, že revolta může vypuknout téměř okamžitě.⁹⁴ Dohodovým mocnostem by samozřejmě arabské povstání značně ulehčilo situaci, přinejmenším by vzpoura byla schopna vázat část osmanských sil, ať už z protiruské ofenzívy v Anatólii či z obrany Dardanel, kde v té době dohodová vojska těžce krvácela.

Navázání užší britsko-arabské spolupráce však neproběhlo přes šerifa al-Farúkího, ale přes šerifa Husayna z Mekky (1852-1931).⁹⁵ S ním byli Britové v kontaktu ještě před vypuknutím války, v únoru 1914 emir Abdallah, druhý syn šerifa Husayna, doručil dopis svého otce lordu Kitchenerovi do Káhiry. Husaynovým záměrem bylo Britům naznačit možnost arabské revolty proti sultánovi v Istanbulu. V té chvíli však ještě nebylo jasné, jak se Osmanská

---

⁹³ Thomas Edward Lawrence pracoval na Středním východě po několik let na archeologických vykopávkách a roku 1915 jej znalost místních poměrů a jazyka přivedla k posláni zpravodajského důstojníka. Byl vyslán, aby navázal přátelské styky s emírem Faisalem. Roku 1918 přemluvil Faisala k pomoci britskému postupu přes Sýrii a Damašek a arabská vojska tak vstoupila společně s Brity 1.října do města. Na pařížské mírové konferenci působil jako Faisalův poradce (*viz. příloha č. 5*), byl svědkem toho, že Sýrie byla svěřena pod francouzskou správu, a pokládal to za mimořádnou zradu. Je nazýván také jako Lawrence z Arábie. Willmott H.P., *c. d.*, s. 238.

⁹⁴ Fieldhouse, D. K., *c. d.*, s. 54.

⁹⁵ V přepisu Husaynova jména není stanoven žádný úzus, ve starší britské literatuře se používá Husayn, např.: Hurewitz, J. C., novější literatura používá častěji Hussein, např.: Fromkin, D. nebo také Husain, např.: Troeller, G.

říše zachová, zda-li zůstane neutrální či se přidá na stranu Dohody nebo Ústředních mocností , a proto Kitchener nedal Abdullahovi žádnou konkrétní odpověď. Situace se pochopitelně změnila se začátkem války a zjištěním, že válka nebude tak rychlá a snadná, jak se všeobecně předpokládalo. Po prvním měsících neúspěšné dardanelské operace, došlo opět k navázání styků mezi Británií a šerifem Hussaynem.

Káhirští specialisté, z nichž především vynikal již výše zmíněný sir Ronald Storrs, Kitchenerův orientální tajemník a arabista, se přiklonili k tomuto řešení, protože považovali duchovní vedení muslimů v podobě chalífátu za významný faktor ve válečném úsilí a domnívali se, že chalífát v rukou nepřátel by mohl podkopat britské pozice v Egyptě, Súdánu a Indii.⁹⁶ Proto se specialisté v Káhiře rozhodli pro obratný tah protitureckého povstání na Arabském poloostrově, kde kromě šerifa Husayna, jednoho z tureckých vazalů, chtěli využít i arabských nacionalistů v Damašku a Bejrútu.⁹⁷ Volba padla na šerifa Husayna ze tří důvodů.⁹⁸ Jedním bylo jeho polonezávislé postavení, druhé plus bylo, že kontroloval Hidžáz, což umožňovalo útok na Jemen i na Sýrii, a třetím byla jeho vážnost v muslimském světě, protože patřil k potomkům proroka Muhammada.⁹⁹ Britům šlo o území Sýrie, protože Damašek byl místem, kam se Arabové sjížděli uzavřít obchodní jednání. Jak naznačil anglický poslanec Ormsby-Gore: „*Mekka a Medína jsou svatá místa, kam se jdou Arabové pomodlit, ale jestliže chtějí prodat velblouda, koupit náradí nebo provést jakýkoli obchod, pak se to děje v Damašku.*“¹⁰⁰

---

⁹⁶ Gombár, E., *Blízký východ...*, s. 152-153.

⁹⁷ Johnson, M. O., *The Arab Bureau and the Arab Revolt: Yanbu' to Aqaba*, in *Military Affairs*, Vol. 46, No. 4, Dec., 1982, s. 195.

⁹⁸ Další variantou, o které se vážně uvažovalo byl Ibn Sa'ud, vládce centrální arabské provincie Nedžd (*Najd*): Troeller, G., *Ibn Sa'ud and Sharif Husain: A Comparison in Importance in the Early Years of the First World War*, in *The Historical Journal*, Vol. 14, No. 3, Sep., 1971, s. 627-633, srv. Goldberg, J., *The Origins of British-Saudi Relations: The 1915 Anglo-Saudi Treaty Revisited*, in *The Historical Journal*, Vol. 28, No. 3, Sep. 1985, s. 693-703.

⁹⁹ Memorandum k pozici šerifa z Mekky: Gooch, G. P. - Temperley, H. (ed.), *British documents on the origins of the war 1898-1914. Vol X. Part II, The last years of peace*, London 1938, s. 828-829.

¹⁰⁰ Reilly, J.A., *Property, Status, and Class in Ottoman Damascus: Case Studies from the Nineteenth Century*, in *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 112, No. 1, Jan. - Mar., 1992, s. 15 ; Durman, K., *c. d.*, s. 40.

Ihned po vypuknutí války na Blízkém východě, 31. října 1914, poslali Britové šerifovi Husaynovi poselství, v němž slibovali arabským oblastem Osmanské říše svobodu, pokud se s nimi spojí.¹⁰¹ Husayn dlouho zkoumal půdu, než se přidal na stranu Velké Británie. Zpočátku zvolil zlatou střední cestu, kdy odmítl uposlechnout sultánovo vyhlášení džihádu, sabotoval vojenské aktivity Turků, navázal kontakt s damašskými arabskými nacionalisty a čekal na další nabídky Britů. Z jednání, která vedl jeho syn emír Faisal s arabskými nacionalisty, vzešel tzv. Damašský protokol, jenž obsahoval podmínky spolupráce s Británií. To zahrnovalo uznání nezávislosti všech arabských oblastí na jih od 37. rovnoběžky s výjimkou Adenu, obrannou spojeneckou dohodu na 15 let a zrušení režimu kapitulací.¹⁰² Arabští nacionalisté uznali jako svého mluvčího s Brity šerifa Husayna.

Během osmi měsíců (14.7.1915–10.3.1916) si šerif Husayn a Vysoký komisař pro Egypt McMahon vyměnili celkem deset dopisů¹⁰³, ve kterých se snažili získat vzájemnou podporu a stanovit cenu za ni. V červenci byl doručen první Husaynovův dopis do Káhiry, který v podstatě obsahoval Damašský protokol.¹⁰⁴ Britská odpověď byla velmi opatrná, nicméně káhirští specialisté nechtěli přijít o možnost arabsko-britské spolupráce, a proto v dopise uvítali možnost vytvoření chalífátu. McMahon se konkrétně domníval, že „*Arabský stát je pro britské zájmy méně nebezpečný než Osmanská říše*“.¹⁰⁵ Dne 30. srpna 1915 odpověděl Husaynovi „*Tímto potvrzujeme prohlášení lorda Kitchenera... které vyjadřovalo naši touhu uznat arabský chalífát*

---

¹⁰¹ Gombár, E., *Blízký východ...*, s. 152.

¹⁰² Friedman, I., *The McMahon-Hussein Correspondence and the Question of Palestine*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 5, No. 2, 1970, s. 83-122.

¹⁰³ Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 13. uvádí, že si Husayn a McMahon vyměnili celkem deset dopisů srv. Gombár, E., *Blízký východ...*, s. 152. říká, že šlo o sérii osmi arabsky psaných listů.

¹⁰⁴ Dopisy i s komentářem in: Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 13-17.

¹⁰⁵ Kedourie, E., *Cairo and Khartoum on the Arab Question, 1915-18*, in *The Historical Journal*, Vol. 7, No. 2, 1964, s. 285.

*ihned po jeho vyhlášení*¹⁰⁶, a pokusil se jednání o konkrétních hranicích odsunout na poválečné období. Ačkoli byl tento dopis byl v Londýně Greyem schválený, měl řadu oponentů.¹⁰⁷

Husayn se snažil o nějaké bližší, konkrétnější vyjádření Londýna, což se mu podařilo získat až ve čtvrtém dopise z 24. října 1915, kde McMahon přijal požadavky Damašského protokolu, avšak s vážnými výhradami. Území Sýrie na západ od Damašku, Hamá, Homs a Halab, měla být vyjmuta z nezávislého arabského státu a Basra s Bagdádem měly mít zvláštní uspořádání.¹⁰⁸ Úryvek, ze čtvrtého McMahonova dopisu:

„Jsem pověřen vládou Velké Británie, abych Vám jako odpověď na Vaši nótu tlumočil následující sliby:

Za podmíněk, které jsou výše uvedeny, je Velká Británie připravena uznat a podporovat nezávislost Arabů ve všech oblastech, které se nacházejí uvnitř hranic navržených šerifem z Mekky (vágní formulace, tato oblast měla zahrnovat dnešní Arabský poloostrov, Irák, Sýrii, Libanon, Jordánsko a Palestinu).

Velká Británie se zavazuje, že bude chránit Svatá místa proti každé vnější agresi.

Když to okolnosti dovolí, Velká Británie bude nápomocna Arabům svou radou a pomůže jim při ustanovování vlád, které by byly vhodné pro tyto různé oblasti...

*Pevně doufám, že Vás toto prohlášení nade vši pochybnost přesvědčí o kladném postoji Velké Británie k cílům svých arabských přátel a že povede k pevnému a trvalému spojení, k jehož bezprostředním důsledkům bude patřit vyhnání Turků z arabských zemí a osvobození arabského lidu z tureckého jha, které jej dlouhá léta tížilo.*¹⁰⁹

Šerif Husayn odpověděl, že takové podmínky nemůže přijmout. O dalším vývoji korespondence se můžeme jen dohadovat, protože je dodnes nejasný. Byl pravděpodobně užit

---

¹⁰⁶ Chapman, C., *c. d.*, s. 67.

¹⁰⁷ Lieshout, R. H., 'Keeping Better Educated Moslems Busy': Sir Reginald Wingate and the Origins of the Husayn-McMahon Correspondence, in *The Historical Journal*, Vol. 27, No. 2, Jun., 1984, s. 453-463.

¹⁰⁸ Friedman, I., *The McMahon-Hussein Correspondence...*s. 83-122 srv. odlišné intepretace McMahonova dopisu: Toynbee, A. - Friedman, I., *The McMahon-Hussein Correspondence: Comments and a Reply*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 5, No. 4, 1970, s. 185-201.

¹⁰⁹ Chapman, C., *c. d.*, s. 67.

klasický trik, kdy arabský text posledního McMahonova dopisu obsahoval splnění arabských požadavků, zatímco anglický text nikoli. Když bylo po válce a emír Faisal se domáhal v Londýně splnění slibů, ministr zahraničí lord Curzon (1859-1925) nechal srovnat oba texty a „s údivem“ zjistil rozdílnost.¹¹⁰ Velmi vágními formulacemi si Britové nechávali zadní vrátka k pozdějším změnám interpretace, což se v budoucnosti dotklo zejména území Palestiny.¹¹¹ Jasným důvodem klamných slibů byla snaha získat si spojence ve válce proti Turkům.

2.3.3 Sykes – Picotova dohoda

Londýnský poradní sbor pro otázky Blízkého východu, kde si přední místo vybudoval Mark Sykes, vypracoval návrhy na uspořádání území, jež vešly ve známost jako Sykesův projekt. Sbor předložil několik variant, od přímé anexe až po rozdělení oblasti na sféry vlivu a předpokládal vytvoření řetězů pěti států pod britskou ochranou. Tyto státy nesly starověká označení, Sýrie, Palestina, Irák, Anatólie a Arménie a hranice se odlišovaly od stávajících osmanských provincií.¹¹² Británie pochopitelně věděla, že nebude možné vyřešit východní otázku bez dohody se svými spojenci, kteří samozřejmě nechtěli přijít při dělení Osmanské říše zkrátka. První podnět k vyjednávání vyslalo Rusko carovým prohlášením, který předal v březnu roku 1915 ruský ministr zahraničí Sergej Sazonov: „*aby otázka Konstantinopole a Úžin byla řešena s konečnou platností a v souladu se staletými snahami Ruska.*“¹¹³ O deset dní později reagovala Paříž prohlášením: „*...vláda republiky si přeje anektovat Sýrii včetně Alexandretty a Kilíkii až po hřebeny Tauru.*“¹¹⁴

---

¹¹⁰ Gombár, E., *Blízký východ...*, s. 152.

¹¹¹ Friedman, I., *The McMahon-Hussein Correspondence...*s. 83.

¹¹² Klieman, A. S., *c. d.*, s. 250.

¹¹³ Gombár, E., *Moderní dějiny ...*, s. 390-391.

¹¹⁴ Andrew, C. M. - Kanya-Forstner, A. S., *The French Colonial Party and French Colonial War Aims, 1914-1918*, in *The Historical Journal*, Vol. 17, No. 1, Mar., 1974, s. 79-106 srv. Fitzgerald, E. P., *France's Middle Eastern Ambitions, the Sykes-Picot Negotiations, and the Oil Fields of Mosul, 1915-1918*, in *The Journal of Modern History*, Vol. 66, No. 4, Dec., 1994, s. 699.

Výzva Ruska a Francie postavila Británii do situace, kdy bylo nutné, aby jasně formulovala svůj postoj k východní otázce. Britové přirozeně se svým stanoviskem nespěchali, protože právě probíhala jednání s šerifem Husaynem, avšak britský ministr zahraničí Edward Grey se stavěl kladně k francouzským požadavkům na území Levanty.¹¹⁵ Proto jednání, která se uskutečnila na přelomu roku 1915 a 1916, Britové schválně protahovali. Jednání se uskutečnila v Londýně mezi sirem Sykesem a francouzským zmocněncem Charlesem Françoisem Georgesem Picotem a vyústila v tajnou Sykes-Picotovu dohodu, později schválenou oběma vládami.¹¹⁶

Formálně dohodu uzavřely dopisy mezi sirem Greyem a francouzským velvyslancem v Londýně Paulem Cambonem. Dohoda rozdělila části Osmanské říše na tři oblasti – anglickou, francouzskou a ruskou sféru vlivu.

1. Oblast nezávislého arabského státu nebo konfederace států měla být rozdělena na dvě části: zóna A: sféra Francie zahrnovala vnitřní Sýrii a Mosul; zóna B: vliv Velké Británie zahrnoval území dnešního Jordánska a část Iráku.
2. Oblast přímé nebo nepřímé správy: Francie – tzv. modrá oblast od syrsko-libanonského pobřeží až do vnitrozemí Anatólie až po Sivas; Británie – tzv. červená oblast Bagdádu a Basry¹¹⁷
3. Oblast pod mezinárodní správou: Po dohodě s Ruskem a mekkanským šerifem Husaynem měla být zřízena tzv. hnědá oblast, kde se počítalo s částí Palestiny¹¹⁸

Případnutím Mosulu Francii sledovali Britové vytvoření nárazníkové oblasti proti Rusku.¹¹⁹ Přístavy Haifa a Akka v Palestině zůstaly Británii, Alexandretta byla prohlášena

---

¹¹⁵ Fromkin, D., *c. d.*, s. 190 an.

¹¹⁶ Originální znění dokumentu i s komentářem in: Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s.18-22.

¹¹⁷ Rothwell, V. H., *Mesopotamia in British War Aims, 1914-1918*, in *The Historical Journal*, Vol. 13, No. 2 Jun., 1970, s. 280 an.

¹¹⁸ Fieldhouse, D.K., *c. d.*, s. 51.

svobodným přístavem pro britský obchod. Arabská kancelář odsoudila dohodu, protože tím ztratila své dominantní postavení instituce formující politiku Británie k Blízkému a Střednímu východu. Poválečné zveřejnění této dohody pochopitelně vzbudilo velké pobouření Arabů a ještě více zkomplikovalo již tak problematické britsko-arabské vztahy. Sykes-Picotova dohoda také nezahrnovala problém židovské komunity a požadavky sionistického hnutí.

Další tajná dohoda byla uzavřena s Ruskem, kde Sykes a Picot vyjednali, že Rusko připojí Úžiny a vilájety Erzurum, Trapenzunt, Bitlis, Van a část Kurdistánu. Na oplátku Rusko uznalo francouzské nároky na Kilíkii, Sivas, Diyarbakir a Mosul. O rok později byla uzavřena jednání s Itálií a Sykes-Picotova dohoda byla doplněna o tzv. zelenou italskou zónu, kde celá jižní Anatólie připadla pod italskou správu a oblast kolem Smyrny se stala sférou vlivu.¹²⁰

Otázka rozporuplných slibů, které Británie dala šerifovi Husaynovi a dohodovým mocnostem, je stále v živé diskuzi. Pochopitelně se zcela liší náhled arabský a evropský. Řada historiků, například Hourani nebo Yapp sdílí názor s Ellie Kedourie, který se tomuto problému důkladně věnoval.¹²¹ Ten tvrdí, že si šerif Husayn byl velmi dobře vědom rizika britských jednání s Francií, jednak byl různými zdroji varován a jednak se nedalo předpokládat, že by Británie jednala bez vědomí a spoluúčasti svého spojence. To, že dohoda byla tajná, bylo prý především z toho důvodu, že Británie chtěla krýt své, francouzské i arabské válečné plány, ne z odlišnosti slibů daných Arabům a podepsaných v dohodě. Tajná dohoda s Francouzi pouze konkretizovala dojednání s Husaynem.¹²² Kritickým se stalo území Palestiny, jejíž část měla být dle Sykes-Picotovy dohody pod mezinárodní správou, ale v korespondenci se šerifem Husaynem

---

¹¹⁹ O oblast Mosulu (ropných polí) projevovala Francie zájem ještě před válkou: Fitzgerald, E. P., *France's Middle Eastern...*, s. 699-700.

¹²⁰ Gombár, E., *Moderní dějiny ...*, s. 391-392.

¹²¹ Srovnání Kedourie a Hourani: Yapp, M. E., *Two Great British Historians of the Modern Middle East*, in *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, Vol. 58, No. 1, 1995, s. 40-49.

¹²² Gilbert, M., *Dějiny dvacátého století...*, s. 271.

je toho území zmíněno jen velmi vágně. Názor, že sliby dané Arabům i dohoda si naprosto odporují zastávají především arabští historikové, ale také i v evropských publikacích lze nalézt odkazy neslučitelnosti těchto závazků.¹²³

2.3.4 Arabské povstání

Protože pokus Dohody porazit Ústřední mocnosti přímým úderem selhal - na jaře 1915 byla proti Osmanům otevřena další fronta v Mezopotámii a v listopadu zastavila s jen pár hodin od Bagdádu, ale naprosto vyčerpaná a s padesátiprocentními ztrátami, bylo jasné, že bude nutné Arabské povstání podporovat, aby odlehčilo Británii především na Palestinské frontě, kde spočívala hlavní tíha bojů Britů proti Osmanské říši. Již před příchodem Britů byla tato část Osmanské říše těžce postižena válkou, jednak kvůli britské námořní blokádě, která ztěžovala zásobování, jednak kvůli přístupu turecké armády, jejíž zásobovací oddíly naprosto likvidovaly lesní porosty ve snaze získat palivo pro frontu a tvrdě konfiskovaly domácí zvířata i potraviny. Povstání bylo načasováno na stejnou dobu, kdy Egyptský expediční sbor vyrazil přes Sinajský poloostrov pod velením Archibalda Murraye (1860-1945).

Samotné Arabské povstání je známé též jako povstání v poušti – Revolt in Desert, které vypuklo 5. června 1916. Organizaci, vojenské plány a finance k povstání poskytla Británie. Velitelem šerifovi armády byl jeho syn emír Faisal, jehož poradcem se stal plukovník Lawrence.¹²⁴ Nazvat Arabské povstání národním povstáním se mi zdá trochu přehnané, protože šerif Husayn disponoval především jednotkami složenými převážně z beduínů, kteří si nechali za své služby platit britským zlatem a také proto, že k povstání oproti očekáváním nepřešly žádné arabské jednotky osmanské armády.¹²⁵ Povstání prošlo několika fázemi útlumu a Britové museli vyvinout velkou snahu o jeho oživení. Také vojenské úspěchy povstání jsou spíše dílčí. Jak píše

---

¹²³ Fridrichová, P., *c. d.*, s. 33.

¹²⁴ Lawrenceův autorizovaný životopis: Graves, R., *Lawrence z Arábie*, Plzeň 1994.

¹²⁵ Willmott H.P., *c. d.*, s. 237.

sám Lawrence: „*Nikdy nebylo snadné udržet naše přesuny v tajnosti, protože jsme žili neustálým přesvědčováním místního obyvatelstva, a ti, co zůstali nepřesvědčeni, to oznamovali Turkům.*“¹²⁶

Povstání v poušti se stalo velmi populárním po světové válce, kdy byly uveřejněny Lawrenceovy zápisky.¹²⁷ Gloriolu statečnosti a četnosti mu také přidala změna jména, ke které se prý uchýlil proto, aby si zachoval své soukromí. Nicméně, to mu nebránilo v bohaté publikační činnosti pod vlastním jménem a také svoji identitu neskrýval příliš přísně.¹²⁸

I když se historikové liší ve významu arabských vojenských akcí proti Osmanské říši, důležitá je samotná skutečnost, že vládce svatých míst zavrhl osmanského sultána i džihád, který Mehmet V. na počátku války vyhlásil.¹²⁹ Jedním z omylů káhirských specialistů bylo, že šerif Husayn získá uznání ostatních významných vůdců na Arabském poloostrově. To se týkalo především saúdského emíra a vládce Jemenu. Členové indické vlády měli totiž své vlastní představy o vývoji na Arabském poloostrově a vyslali britského agenta kapitána Williama Henryho Irwinga Shakespeara k saúdskému vládci, protože podle jejich plánů měl protiturecké povstání vést právě on.¹³⁰ Indická diplomacie shledávala aktivity lorda Kitchenera a káhirských specialistů za nevhodné, protože považovala tuto oblast za svoji tradiční sféru vlivu. Podle jejich koncepce se předpokládala minimální angažovanost a nepočítalo se s pronikáním do vnitrozemí. Když se tajemník politického oddělení Indického úřadu Arthur Hirtzel dozvěděl o korespondenci mezi McMahonem a šerifem Husaynem, byl velmi znepokojen. V memorandu zahraničního

---

¹²⁶ Lawrence, T. E., *Sedm sloupů moudrosti : Historie jednoho triumfu*, Praha 1998, s. 256.

¹²⁷ Druhou nejznámější Lawrenceovou knihou vztahující se k jeho působení v arabském povstání mimo *Sedm sloupů moudrosti* je: Lawrence, T. E., *Bouře nad Asii*, Praha 1932.

¹²⁸ Více k Lawrenceově publikační činnosti a rozbor dopadu jeho děl na veřejné mínění: Tarver, L. J., *In Wisdom's House: T. E. Lawrence in the Near East*, *Journal of Contemporary History*, Vol. 13, No. 3, Jul., 1978, s. 585-608.

¹²⁹ Například Gilbert uvádí, že „*arabští bojovníci protiosmanskou koalici značně posílili*“: Gilbert, M., *Dějiny dvacátého století...*, s. 249. srv. Lewis, B.; *Dějiny...*, s. 300: „*z vojenského hlediska neměla vzpoura několika tisíc bojovných beduinů význam*“.

¹³⁰ Troeller, G., *c. d.*, s. 628 an.; britská smlouva s Ibn Sa'ud in: Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 17-18.

oddělení indické vlády konstatoval: „*to, co chceme, není sjednocená Arábie, nýbrž slabá a rozdělená Arábie, sestávající se z malých knížectví.*“¹³¹

2.3.5 Balfourova deklarace

Po nástupu Davida Lloyd George na post premiéra, kterému se podařilo za podpory konzervativních unionistů nahradit v prosinci 1916 na postě premiéra H. H. Asquithe, získaly sionistické snahy oficiální britskou podporu. Lloyd George dospěl k názoru, že Británie by měla podporovat židovský nacionalismus v poválečném Blízkém východě.¹³² A tak když v červenci 1917 předložil Lionel Rothschild, vedoucí představitel britských sionistů, koncept deklarace sympatií k sionistickým požadavkům, získal kladnou odezvu. Text deklarace byl několikrát přepracován Balfourem, Milnerem a Amerym.¹³³ Teprve 2. listopadu téhož roku ministr zahraničí Balfour zaslal lordu Rothschildovi odpověď:

„Drahý lorde Rothschilde,

jsem velmi potěšen, že Vám mohu tlumočit jménem vlády Jeho Veličenstva následující vyjádření podpory židovským sionistickým cílům, které byly kabinetu předloženy a jím schváleny:

Vláda Jeho Veličenstva podporuje založení židovské národní domoviny v Palestině a bude se maximálně snažit, aby přispěla k dosažení tohoto cíle. Nesmí být ale učiněno nic, co by způsobilo újmu na občanských a náboženských právech stávajících nežidovských společenství v Palestině, jakož i na politickém statusu a právech, jimž se těší Židé v kterékoli jiné zemi.

Byl bych Vám vděčný, kdybyste s touto deklarací seznámil Sionistickou federaci.

S úctou

*Arthur Balfour*¹³⁴

---

¹³¹ Gombár, E., *Blízky východ ...*, s. 153.

¹³² Laqueur, W., *A History of Zionism*, New York 1976, s. 182 an.; postoje L. George: Morgan, K. O., *Lloyd George's Premiership: A Study in 'Prime Ministerial Government'*, in *The Historical Journal*, Vol. 13, No. 1, Mar., 1970, s. 130-157.

¹³³ Kabinetní diskuze ohledně podpory sionismu: Fraser, T.G., *The Middle East 1914 - 1979*, New York 1980, s. 12-17.

¹³⁴ Chapman, C., *c. d.*, s. 66.; Originální znění dokumentu in: Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 25.

Jak píše Stork, při snaze o porozumění deklarace, je důležité si nejprve uvědomit, co deklarace nebyla.¹³⁵ Nebyla humanitárním gestem, jedním ze stěžejních motivů prohlášení byla totiž snaha omezit židovské přistěhovalectví do Británie. Vláda kromě toho doufala, že deklarace povzbudí ruské a americké Židy k podpoře spojenců proti centrálním mocnostem. Důležitou úlohu také při podpoře Balfourově deklaraci sehráli židovští vědci a inženýři pracující pro britskou vládu, např. Albert Stern, generální ředitel výroby tanků či odborník v oboru výbušnin Frederic Nathan a v neposlední řadě i Chaim Weizmann, který objevil, jak vyrobit aceton, nezbytnou součást k výrobě korditu, bezdýmného střelného prachu užívaného jako výmetná výbušnina ve střelivu do děl a pušek.¹³⁶ Všichni byli důraznými stoupenci sionismu a jejich činnost ve válečném úsilí byla nezastupitelná. Je otázka náhody, že Balfourova deklarace byla odeslána ve stejný den, kdy Churchill zjistil, že Weizmann vyrábí aceton kvašením z kaštanů.¹³⁷ Židovskou spolupráci ocenila Británie i na Palestinské frontě, kde jim skupina židovských kolonistů pod vedením Alexandra Aarsohna podávala zprávy vojenského charakteru, hlavně podrobnosti o studnách a vodních zdrojích, díky čemuž mohla britská vojska snáze překonat Negevskou poušť, zaútočit na turecké pozice v Palestině a dobýt tak v prosinci 1917 Jeruzalém, čímž se splnil jeden z plánů Lloyda George.¹³⁸ Stejně tak nelze ani opominout osobnost Herberta Samuela, bývalého židovského ministra britské vlády se sympatiemi k sionismu a budoucího prvního Vysokého komisaře pro britský mandát v Palestině.

Poslední britskou pohnutkou, proč se Británie odhodlala ke kroku, kdy, jak prohlásil Arthur Koestler: „*jeden národ slavnostně slibuje druhému národu území třetího národa*“¹³⁹, byl strategický předpoklad, že židovská domovina v Palestině s britskou podporou ochrání Suezský průplav, a tudíž i britské zájmy v Indii a východní Asii a udrží francouzský vliv v, pro Británii,

---

¹³⁵ Stork, J., *Understanding the Balfour Declaration*, in MERIP Reports, No. 13, Nov., 1972, s. 9.

¹³⁶ Gilbert, M., *Churchill a Židé*, Praha 2008, str. 45.

¹³⁷ Wiezmannova analýza britských motivů ke vzniku deklarace: Fraser, T.G., *c.d.*, s. 18-20.

¹³⁸ Blíže k britské ofenzivě v Palestině: Bar-Yosef, E., *The Last Crusade? British Propaganda and the Palestine Campaign, 1917-18*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 36, No. 1, Jan. 2001, s. 87-109.

¹³⁹ Chapman, C., *c. d.*, s. 67.

přijatelné míře. Kromě toho bezesporu důležitou roli hráli také lobbisté sionistického hnutí, z nichž mnozí byli velmi vlivní a bohatí.¹⁴⁰

Deklarace pro svou stručnost a zcela obecné znění skýtala Britům mnoho zákoutí k manévrování. Umožňovala Velké Británii setrvání v Palestině po jakkoli dlouhou dobu a záměrně nezmiňovala právní status ani rozsah židovské národní domoviny a tím se tedy i vyhnula jakýmkoli závazkům a mezinárodním zárukám.

Rok 1917 přinesl do války zásadní změny. Do válečného stavu vstoupily Spojené státy americké a po Velké říjnové revoluci v Rusku byly zastaveny boje na východní frontě. Krátce po svém vítězství uveřejnila sovětská vláda tajné dokumenty carského ministerstva zahraničních věcí, mezi nimiž se nacházela i Sykes-Picotova dohoda. Šerif Husayn požádal Brity o vysvětlení a obdržel odpověď od Balfoura:

„...dokumenty nalezené v Petrohradě bolševiky nejsou skutečně uzavřenými smlouvami...Velká Británie ve shodě s předchozími závazky bude stát na straně Arabů v jejich boji za osvobození a pomáhat jim v získání samostatnosti.“¹⁴¹

Obavy Arabů však dále rostly, protože téměř současně byl publikován i text Balfourovy deklarace. Aby státy Dohody zklidnily situaci a předešly případné domluvě mezi Tureckem a Araby, vydaly celou řadu různých prohlášení.¹⁴² Dne 16. června 1918 pak Británie vydala další deklaraci, ve které potvrzovala své předchozí sliby a stvrzovala platnost čtrnácti Wilsonových bodů na arabském území.

---

¹⁴⁰ Rozbor cílů deklarace: Levene, M., *The Balfour Declaration: A Case of Mistaken Identity*, in *The English Historical Review*, Vol. 107, No. 422, Jan. 1992, s. 54-77.

¹⁴¹ Durman, K., *c. d.*, s. 45.

¹⁴² Anglo-francouzská stanoviska Arabům mezi lednem a listopadem 1918 in: Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 28-31.

2.4 Rok 1918

V průběhu roku 1918 bylo čím dál zřetelnější, že válka se chýlí ke konci a že jako vítězové z ní vyjdou státy Dohody.¹⁴³ Začalo se tedy uvažovat o poválečném rozdělení. Válečná léta potvrdila význam ropy jako stěžejní suroviny a to se pochopitelně do jednání promítlo. Podle některých zdrojů byl dokonce Lloyd George připraven vzdát se mandátu nad Palestinou ve prospěch Spojených států, britští politici již dříve odmítli mezinárodní status Palestiny v rámci Sykes-Picotovy dohody, výměnou za ropná pole v Mezopotámii.¹⁴⁴ Ačkoli situace na Blízkém východě byla pro dohodové mocnosti minoritní, jednání o rozdělení Osmanské říše přineslo několik výrazně napjatých momentů do britsko-francouzských vztahů a bylo ukončeno až podpisem Lausannské smlouvy v červenci 1923.

Na podzim 1918 se Osmanská říše definitivně zhroutila. Oddíly emíra Faisala vedené plukovníkem Lawrencem spolu s australskou jízdní brigádou vstoupily do vyklizeného Damašku 1. října 1918, v rychlém sledu britské jednotky obsadily Bejrút, Tripolis, Homs a Halab. Vláda v Istanbulu pověřila skupinu vyslanců jednáním o míru s francouzským generálem Frabchetem d'Esperem. Britové však emisary zadrželi, odvezli je do Mudrosu, přístavu na ostrově Lemnos, a tam s nimi na palubě britského křižníku *Agamemnon* uzavřeli 30. října 1918 dohodu o příměří.¹⁴⁵ Tím skončil starý režim, který vládl na většině území Blízkého východu přes čtyři století. Podle podmínek příměří byly otevřeny Úžiny a okupační vojska byla vpuštěna do pevností, která je chránila. Dohoda také obnovila režim kapitulací, zrušený Turky na počátku války. Jednání probíhala výlučně mezi britskou a tureckou stranou, i Francie z nich byla vyloučena.¹⁴⁶ Již po uzavření příměří 3. listopadu a v rozporu s jeho podmínkami obsadily

---

¹⁴³ Více k britské strategii ke konci války: Millman, B., *A Counsel of Despair: British Strategy and War Aims, 1917-18*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 36, No. 2, Apr. 2001, s. 241-270.

¹⁴⁴ Fridrichová, P., *c. d.*, s. 51.

¹⁴⁵ Text příměří: Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s.36-37.

¹⁴⁶ Fromkin, D., *c. d.*, s. 371 an.

britské jednotky Mosul, který byl podle tajných dohod ve francouzské sféře vlivu. Důvodem porušení dohody byla tamní bohatá naleziště ropy, o která měly obě velmoci velký zájem.¹⁴⁷

Velká Británie se stala po těchto událostech na konci První světové války prvořadou velmocí na Blízkém východě. Britové triumfovali, nejen že se jim podařilo ochránit Suezský průplav, nejkratší cestu do Indie, a své zájmy na Blízkém východě, ale úspěšně začlenili arabský svět do své koloniální soustavy.

---

¹⁴⁷ Moravcová, D. - Bělina, P., *Kapitoly z dějiny mezinárodních vztahů 1914-1941*, Praha 1998, s. 48.

3 Konec Osmanské říše

3.1 Mírová jednání

3.1.1 Jednání ve Versailles

Ačkoli byla otázka Blízkého a Středního východu na Versailleské konferenci okrajovou, bylo nutno vyřešit dva zásadní problémy. Zaprvé to bylo podepsání mírové dohody s Tureckem a zadruhé vyřešení postavení arabských provincií, z nichž některé byly obsazeny dohodovými vojsky a některé se ještě nacházely pod osmanskou nadvládou. Turecká otázka byla vyřešena již v roce 1920 Sévreskou smlouvou, ale kvůli komplikovanému vývoji v Turecku musela být nahrazena Lausannskou smlouvou z roku 1923. Otázka arabských provincií byla poněkud komplikovanější.

V prosinci 1918 byl v Británii ustanovený nový Výbor pro východní otázky, který došel k názoru, že by nebylo moudré podporovat mezinárodní mandát Palestiny, protože tím by se ztížilo odsunutí Francie z této oblasti, i když se vyskytla upozornění na náročné zprostředkování klidu mezi Židy a Araby. Během neformální rozhovoru Lloyda George a francouzského prezidenta Clemenceaua při podepsání příměří s Německem na konci roku 1918 došlo k domluvě, že Mosul, Irák a Palestina budou pod britskou kontrolou a Francie dostane čtvrtinový podíl v Anglicko-perské ropné společnosti a kontrolu nad Sýrií a Libanem.¹⁴⁸ V létě 1919 si premiér prosadil svou a britská politika se začala plně věnovat podpoře sionismu a upustila od svých závazků k Arabům.¹⁴⁹ V důsledku toho bylo upuštěno od podpory emíra Faisala v Sýrii. Francie samozřejmě nechtěla riskovat ztrátu území, o které se zajímala, a proto jela na konferenci se záměrem zajistit si co největší podíl v arabských provinciích a především zabránit

---

¹⁴⁸ James, L., *The Rise...*, s. 397.

¹⁴⁹ Pohled Lloyda George na mírová jednání: Lloyd George, D., *The Truth about the peace treaties. vol.I.*, London 1938, s. 94 an.

Británii v získání přístupu k celé Arábii.¹⁵⁰ Byla si dobře ale vědoma svých vojenských možností a potíží se správou velkého území.

Arabskou delegaci ve Francii vedl emír Faisal, jehož poradcem a částečně i překladatelem byl T. E. Lawrence a skládala se ze tří arabských zástupců. Bohužel ani jeden z Arabů neměl zkušenosti s vyjednáváním s evropskými státníky, a proto Faisalova delegace nedokázala využít všech svých argumentů. Protože Faisalův hlavní zájem byla Sýrie, byl ochoten podpořit sionistické plány v Palestině výměnou za Damašek, a tak se počáteční vztahy mezi představiteli Arabů a sionistů se vyvíjely nadějně. Po několika vřelých setkáních ovšem vyšlo najevo, že Faisal je do značné míry motivován nadějí na židovskou diplomatickou podporu proti francouzským zájmům v Sýrii. Sionisté skutečně Faisalovi přislíbili svoji podporu arabského státu v Sýrii i proti vůli Francie.¹⁵¹ Ještě několik měsíců po ujednání dohody napsal Faisal v jednom svém dopise: „*My Arabové, a obzvláště pak Ti vzdělaní mezi námi, pohlížíme s nejhlubšími sympatiemi na sionistické hnutí ... vřele vítáme Židy zpátky doma ...*“¹⁵²

Británie se však od dohody mezi sionisty a Faisalem distancovala, s tím, že sionisté nezastupují koncepci britské zahraniční politiky a s tím, že Faisal není zástupcem muslimských a křesťanských Arabů, kteří se k sionismu stavěli negativně. Vývoj událostí znamenal pro Faisala i Lawrence trpké rozčarování. Nakonec se ve Versailles odložila blízkovýchodní otázka stranou a řešení se nechalo na následném jednání velmocí.

3.1.2 Sèvreská smlouva

Ve dnech 19. až 26. dubna 1920 se sešli Spojenci na konferenci v San Remu, aby dořešili konečné znění mírové smlouvy s Tureckem. Díky tomu, že Británie ustoupila Francii

---

¹⁵⁰ Detailní pospis mírových jednání: Fromkind, D., c. d., s. 403 an.

¹⁵¹ Faisalova domluva se sionisty: Laqueur, W., *The Israel-Arab Reader : A Documentary History of the Middle East Conflict*, Toronto 1970, s. 18-22.

¹⁵² Čejka, M, c. d., s. 37.

v některých sporných otázkách ohledně Mosulu, byl odstraněn jeden z problematičtějších bodů jednání. Další sporný bod spočíval v řeckých teritoriálních požadavcích vůči Osmanské říši. Ani představitelé Británie nebyli v tomto ohledu zajedno. Podle mírové smlouvy připadly Řecku celá Thrákie a Drinopol, 8 ostrovů v Egejském moři i faktická kontrola nad Smyrnou, kde mělo po pěti letech proběhnout referendum, zda bude řeckou či tureckou oblastí. Turecku zůstal na evropské pevnině jen úzký pruh území kolem Istanbulu. Arabské části Osmanské říše si rozdělila Británie (Palestina se Zajordánskem a Irák) s Francií (Sýrie a Libanon). Turky uznány nezávislý Hidžáz byl fakticky pod britským protektorátem. Itálii připadl Rhodos a Dodekanéské ostrovy. Východní části Malé Asie byly přiřčeny k Arménii. Na území východně od Eufratu měl vzniknout autonomní Kurdistan. Černomořské úžiny byly demilitarizovány a měly být pod mezinárodní kontrolou. Obnoven byl i režim kapitulací.¹⁵³

Zástupcům sultána Mehmeda VI., který vládl od 28. června 1918, byly mírové podmínky předány počátkem června 1920. Tvrdost podmínek Turky překvapila a vyvolala značné rozčarování. Řada Arabů vkládala naděje do čtrnácti Wilsonových bodů, především doufala v právo na národní sebeurčení. Po zveřejnění podmínek se větší část turecké armády zachovávající dosud věrnost sultánovi rozhodla přejít na stranu Mustafy Kemala.¹⁵⁴ Za této situace dostali Řekové od Spojenců volné ruce a hned 20. června vyrazili za hranice Smyrny směrem do vnitrozemí. Po počátečních úspěších řeckého vojska byly sultánovými zmocněnci podepsány podmínky ze San Rema, které ukotvovala mírová smlouva podepsaná v Sèvres u Paříže 10. srpna 1920. Nikdy však nevešla v platnost, turečtí nacionalisté ji odmítli ratifikovat.¹⁵⁵

---

¹⁵³ James, L., *The Rise...*, s. 395-411; text smlouvy s komentářem: Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 81-89.

¹⁵⁴ Moravcová, D. - Bělina, P., *c. d.*, s. 46-47.

¹⁵⁵ Blíže k jednáním před podpisem smlouvy: Montgomery, A. E., *The Making of the Treaty of Sevres of 10 August 1920*, in *The Historical Journal*, Vol. 15, No. 4, Dec. 1972, s. 775-787.

3.1.3 Lausannská konference

V dalším roce v září 1922 se síly obrátily a Kemalovým vojskům se podařilo dobýt Smyrnu na Řecích zpět a Turci rychle postupovali směrem k Dardanelám. Tam se ale ocitli na mrtvém bodě, protože neutrální zónu na východním břehu chránily nepříteli silné britské oddíly. Napjatá situace vyústila v dohodu o nové mírové konferenci, pokud Kemalova armáda opustí neutrální zónu. Nová konference se konala ve švýcarském Lausanne od 20. listopadu 1922 do 24. července 1923. Konference se zúčastnily delegace Spojenců a zástupci Turecka a Bulharska. USA zde měly svého pozorovatele. Za Británii jednal opět lord Curzona, na konferenci v Lausanne měl hlavní slovo.¹⁵⁶ Při vyjednáváních na konferenci Turecko těžilo z velmocenských rozporů. Britsko-francouzské vztahy byly ochlazeny kvůli francouzsko-belgické okupaci Porúří v lednu 1923. Zároveň Británie přišla o plnou podporu Itálie, kde se po fašistickém převratu v září 1922 stal předsedou vlády Benito Mussolini.¹⁵⁷

Sporná území byla většinou po dlouhých jednáních rozdělena.¹⁵⁸ Východní Thrákie byla navrácena Turecku, západní zůstala Řecku. Novou smlouvou bylo nejvíce postiženo etnické obyvatelstvo menšin v dané oblasti. Nepřátelství mezi Řeckem a Tureckem vyústilo v exodus muslimského obyvatelstva na turecké území a křesťanských Řeků do Řecka. Tato „výměna obyvatelstva“ se týkala zhruba 1,5 miliónů lidí.¹⁵⁹ Kurdové, kterým byla podle smlouvy ze Sèvres přiznána autonomie, ji ztratili, a Arméni, kteří měli mít samostatný stát, byli již v lednu 1921 obsazeni Kemalovými vojsky. Problematická byla také otázka ostrovů v Egejském moři, na jejichž část si kromě Turecka a Řecka dělala nárok i Itálie. Dodekanéské ostrovy, ostrov Rhodos a území Tripolska v severní Africe připadly Itálii. Mandátní území zůstala zachována, Francie

---

¹⁵⁶ V říjnu 1922 podal demisi předseda vlády Lloyd George poté, co ztratil podporu konzervativců v parlamentu, na které spoléhal při jednáních o tvrdším postupu proti Kemalovi. Ve funkci předsedy vlády ho nahradil konzervativce Andrew Bonar Law (1858-1923).

¹⁵⁷ César, J., *Britská říše v období imperialismu (1870-1945)*, Praha 1970, s. 220-224.

¹⁵⁸ Text smlouvy: Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 119-126

¹⁵⁹ Willmott H.P., *c. d.*, s. 305.

dostala do správy Sýrii a Libanon, Británie Irák, Palestinu a Zajordánsko.¹⁶⁰ Mandátní hranice se nepřizpůsobily přirozeným geografickým podmínkám, území bylo tak lehce ekonomicky i vojensky zranitelné.

Druhým obtížným vyjednávacím bodem byly černomořské úžiny. Toto jednání nedopadlo pro Turky a SSSR příliš výhodně: Úžiny byly demilitarizované a nečernomořské státy dostaly právo průjezdu válečných lodí. Naopak Turkům se podařilo vyjednat ústupky západních mocností, především na úkor Francie, v hospodářských otázkách. Byl zrušen systém kapitulací, obnovena celní autonomie a státní dluh Osmanské říše byl rozdělen mezi všechny nástupnické státy.¹⁶¹

Nevyřešená zůstala oblast nalezišť ropy u Mosulu. Koncesi na těžbu ropy dostala těsně před První světovou válkou společnost, v níž vlastnili 75 % Britové a 25 % Němci.¹⁶² Podle Sykes-Picotovy dohody patřila tato oblast do francouzské sféry, ti však byli ochotni práva této společnosti uznat, pokud dostanou bývalý německý podíl. S tím ale nesouhlasili Američané, protože to považovali za porušení principu „otevřených dveří“. Řešení této otázky bylo tedy postoupeno Společnosti národů. Britové stanovisko, že území by mělo připadnout Iráku, což jinými slovy znamenalo britské sfěře vlivu, prosadili v červnu 1926.

---

¹⁶⁰ Mandátů byly celkem tři typy (A, B a C) a to podle stupně vývoje *národnostního kmene*. Byly uvalovány na národy, které, podle posouzení Společnosti národů (SN), nebyly schopny se samy spravovat. Úlohy správy pak na sebe brala SN podle článku 22 Úmluvy o SN. SN následně pověřila mandátáře, tj. vyspělé a zkušené země, ochotné vykonávat formu poručení formou mandátu jménem SN. Mandátní území se nestávalo částí území mandátáře a obyvatelé mandátního území se nestávali příslušníky státu mandátáře. Mezinárodní smlouvy mandátáře neplatily pro mandátní území, jedině s povolením SN. Mandatář měl být vybrán podle přání společenského celku. Mandatář podával roční zprávu Radě SN o své správě. O rozsahu pravomocí mandátáře rozhodovala Rada SN, kontrolu mandátáře pak prováděla stálá komise. Mandáty typu A se stávaly nezávislými ve chvíli, kdy se byly schopny spravovat samy. – Zimmermann, M. A. *Společnost národů: idea míru a právní organizace lidstva v budoucnosti*, Praha 1931, s. 189-190.

¹⁶¹ I tak Turecko splácelo zahraniční dluhy, které se nahromadily během druhé poloviny 19. století, až do roku 1944 - Schulze, R.; *c. d.*, s. 74

¹⁶² Owen, R., *A History of Middle East Economies in the Twentieth Century*, Cambridge, Mass. 1999, s. 54.

3.2 Poválečný vývoj v Turecku

Příměří uzavřené v Mudrosu bylo v islámském světě přijato nejprve s úlevou. Kromě první světové války se na zbídačení osmanské společnosti podepsaly i balkánské války, které zahájily desetiletí konfliktů. I když podmínky příměří nakládaly s Osmanskou říší jako s poraženým státem, byly bez otálení přijaty vládou v Istanbulu, v jejímž čele stál Damad Ferid Paša. Příměří dávalo Spojencům možnost obsadit každou část říše, pokud by to vyžadovala bezpečnost jejich vojáků. Tohoto článku velmi rychle a ochotně spojenci využili a již 13. listopadu kotvilo 55 spojeneckých válečných lodí v Istanbulu.¹⁶³ Kromě toho francouzská vojska obsadila do února 1919 jihovýchodní Anatólíi a pronikla až k Afyonu ve střední Anatólíi.

Nová istanbulská vláda (triumvirát mladoturků byl mezitím sesazen) byla první civilní vládou v dějinách Osmanské říše, avšak tím, že se vzdala vojenské kontroly, ztratila dohled nad Osmanskou říší. To uvolnilo cestu tureckým nacionalistům, kteří vytvářeli na přelomu let 1918-1919 „spolky na obranu práv“. V Anatólíi vznikaly dobrovolnické sbory známé jako „Národní síly“, které vyzývaly k boji proti okupantům. Taktika boje sborů proti spojeneckým silám spočívala v obsazení místního střediska.¹⁶⁴ Členy sborů byli kromě nacionalistů i osmanští důstojníci, kteří se vzepřeli demobilizaci.¹⁶⁵

Dne 15. května 1919 se vylodila řecká armáda ve Smyrně, aby poskytla ochranu řeckému obyvatelstvu v maloasijském Turecku. Obsazení Smyrny proběhlo za značné logistické podpory britského, francouzského a amerického loďstva, protože tyto mocnosti chtěly předejít italským snahám získat opěrné body v Malé Asii.¹⁶⁶

---

¹⁶³ Sharabi, H. B.; *Governments and Politics of the Middle East in the 20th Century*, Princeton 1962, s. 50 an.

¹⁶⁴ Lewis, B., *The Emergence of Modern Turkey*, London 1966, s. 272 an.

¹⁶⁵ Schulze, R.; *Dějiny islámského světa ve 20. století*, Brno 2007 s. 70.

¹⁶⁶ Moravcová, D. - Bělina, P.; *c. d.*, s. 46

Následovalo postupné dobývání západní Anatólie řeckými vojsky. To mobilizovalo řadu dobrovolníků k odboji. Sultán vyslal do Anatólie vojenskou misi v čele s Mustafem Kecallem.¹⁶⁷ Jeho přítomnost v Anatólii se stala Britům velmi nepříjemnou, protože úspěšně vybízel obyvatele země k odporu proti řeckým okupantům a vydal prohlášení o nezávislosti. Sultán na britský nátlak propustil 23. června Kemala z armády. I přesto Kemal nadále vystupoval jako obránce sultanátu. Proběhly dva nacionalistické sjezdy na přelomu července a srpna a v září 1919, kterým byla přiznána zákonodárná moc.¹⁶⁸ Čím více sílil nacionalistický odpor, tím nekompromisněji reagovaly mocnosti Dohody. V lednu 1920 se konaly volby do osmanského parlamentu a nacionalistům se podařilo získat většinu. Reakcí Británie bylo převzetí istanbulských policejních sil britskými vojenskými jednotkami 16. března 1920. Dalším krokem bylo rozpuštění parlamentu.¹⁶⁹

Vývoj v samotném Turecku byl o něco rychlejší než mezinárodní konference. Již 1. března 1921 byla vyhlášena nová ústava, v níž byl pojem „osmanský“ definitivně nahrazen označením „turecký“. Sultán byl sesazen 1. listopadu 1922, když turecké Národní shromáždění oficiálně vyhlásilo konec Osmanské říše. Sultán uprchl za hranice pod britskou ochranu. 29. října 1923 byla vyhlášena Turecká republika s hlavním městem Ankarou a hned tentýž den byl jmenován první prezident Mustafa Kemal. Turecku se tedy podařilo provést první národněosvobozenickou revoluci v Asii a Africe.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) (1881-1938) dostal své jméno Kemal = „dokonalý“ již ve škole. V první světové válce se projevil jako válečný vůdce se skvělou intuicí. Ačkoli se velice stavěl proti spojení Turecka s Německem, udělal toho po vyhlášení války 1914 pro obranu své země proti ruské, britské a francouzské invazi víc než kterýkoli jiný generál. Kemal nejprve velel roku 1915 na Gallipoli, kde v dubnu i srpnu správně předpověděl místo vylodění spojeneckých sil, udržel strategicky důležitý hřeben Sari Bair. Profesionálním velením se mu podařilo vojska Dohody zadržet. Po povýšení na generála sloužil nejprve na Kavkazu a poté v Sýrii. Při závěrečné britské ofenzívě v Palestině v srpnu 1918 se Kemal raději stáhl na turecké hranice, aby nemusel kapitulovat, a zde držel své pozice až do příměří. Po válce organizoval Kemal odboj nacionalistických sil proti řecké invazi. Roku 1924 se stal prvním tureckým prezidentem a později přijal jméno Atatürk, což znamená „otec Turků“.

¹⁶⁸ Schulze, R.; *c. d.*, s. 71-73.

¹⁶⁹ Kedourie, E.; *Politics...*, s. 93 an.

¹⁷⁰ Lewis, B.; *Dějiny...*, s. 305.

3.3 Poválečný vývoj v Egyptě

Díky britskému výkonnému válečnému plánování bylo dosaženo centralizace v Egyptě i v okrajových částech země. V Británii během války prudce pokles dovoz z různých, nyní hůře dostupných částí impéria a proto se v Egyptě mohla silně rozvinout průmyslová odvětví nahrazující dovozem zboží.¹⁷¹ Celková mobilizace země a růst výroby přinesly i důsledek, který byl pro Británii nepřijemný. V prosinci 1918 obyvatelé egyptských měst a statkáři předložili britské vládě požadavek nezávislosti. Vláda reagovala velmi odmítavě a dokonce se pokusila zabránit přítomnosti egyptské politické delegace na pařížské mírové konferenci ve Versailles. Stávky a demonstrace v egyptských městech vypukly poté, co byli čtyři z předních egyptských nacionalistů v březnu 1919 zatčeni a deportováni na Maltu. Rolnické komunity vzaly požadavek nezávislosti doslova a pokusily se jej realizovat jak vůči Británii jako koloniálnímu státu, tak i proti egyptským městským vrstvám. Síla protestů překvapila Brity i egyptské nacionalisty, kteří brzy opustili radikální linii a naopak začali s Brity vyjednávat. Protesty totiž odrážely sociální konflikty, které se nahromadily za mnoho let.¹⁷²

Během protestů, které trvaly od 15. do 31. března, bylo zničeno či vypáleno mnoho statků a vesnic, povaleny telegrafické sloupy, vytrhány koleje železnic a několik tisíc Egyptanů přišlo o život. Nadšení a bojovnou náladu venkovského obyvatelstva zchladilo prohlášení generálního konzula USA, že Wilsonova vláda oficiálně uznala britský protektorát v Egyptě. Doufali totiž, že je naopak USA podpoří dle čtrnácti Wilsonových bodů v právu na národní sebeurčení.

Výsledkem revolty obyvatelstva bylo, že Británie zrušila protektorát a vydala prohlášení o Egyptské nezávislosti 22. února 1922, byla to však pouze formální nezávislost.¹⁷³ Britové si ponechali právo kontroly všech tudy vedoucích dopravních spojů a zajišťovali vojenskou ochranu Egypta proti případné cizí agresi. Postavení země se změnilo spíše symbolicky, protože ve skutečnosti nezískala ani zdaleka práva, jaká tehdy měla dominia.

---

¹⁷¹ Blíže k egyptskému ekonomickému rozvoji: Owen, R., *c. d.*, s. 10 an.

¹⁷² Sharabi, H. B.; *c. d.*, s. 195 an.

¹⁷³ Text Hurewitz, J. C., *Diplomacy...*, s. 100-102.

3.4 Irák, Zajordánsko, Palestina

Dalším územím, které získalo formální nezávislost, se stal Irák. V rámci mandátních území Británie se Irák stal významným především díky bohatým nalezištím ropy. Tato hospodářsky i společensky pokročilejší země přinesla Britům také větší potíže způsobené vzrůstajícím se nacionálním hnutím.¹⁷⁴ Již od počátku dvacátých let nacionalisté důrazně vymáhali zrušení protektorátu a samostatnost. Ani zde Británie nespĺnila téměř nic ze slibů, které dala Arabům v průběhu První světové války. Důsledkem tohoto kroku byl rychlý růst protibritských nálad v arabském světě. V Iráku se Británie mohla opřít o příslušníky feudální arabské šlechty, která potřebovala britskou pomoc k ochraně svých výsad a především o rod Hašemitů, se kterými jednali za války.¹⁷⁵ K iráckému území se téhož roku připojila ropná oblast Mosulu, které se Francouzi vzdali za diplomatickou podporu v Evropě.

Území Sýrie a Zajordánska bylo po skončení války formálně pod vládou emíra Faisala, který se s britskou pomocí usadil v Damašku. Na konferenci v San Remu roku 1920 se Británie s Francií dohodly na rozdělení sfér vlivu v oblasti a v létě téhož roku vyhnala francouzská vojska Faisala z Damašku. Obrat v situaci nastal, když se v provincii východně od Jordánu objevil v čele svých oddílů další syn šerifa Husajna Abdullah a v březnu 1921 obsadil oblast Ammán. Vyhlásil úmysl obnovit syrské království a prohlásil se místokrálem Sýrie. Káhirská konference¹⁷⁶ vysokých britských koloniálních činitelů v čele s ministrem kolonií W. Churchillem přepracovala již připravený text palestinského mandátu. Jeho konečná verze dávala mandatáři právo změnit ustanovení o statutu oblastí na východ od Jordánu.¹⁷⁷

Ze strategických důvodů oddělila Británie již v roce 1921 své mandátní území Palestinu od východního Jordánska, které bylo poté nazváno Zajordánskem (nebo také Transjordánsko).¹⁷⁸

---

¹⁷⁴ César, J., *c. d.*, s. 226.

¹⁷⁵ Slugett, P., *Britain in Iraq...*, s. 8 an.

¹⁷⁶ Káhirská konference proběhla v roce 1921, blíže ke konferenci: Slugett, P., *Britain in Iraq...*, s. 39-41.

¹⁷⁷ Košťák, V. a kol., *Jordánsko*, Praha 1978, s. 20-21.

¹⁷⁸ Schulze, R., *c. d.*, s. 80.

V březnu téhož roku se v Káhiře sešla konference, které se zúčastnili Churchill i Abdullah. Británie souhlasila s Abdullahovou vládou nad nově vytvořeným Zajordánským emirátem, Abdullah výměnou uznal pravomoci britského vysokého komisaře v Palestině.¹⁷⁹

Na konferenci v San Remu se Británie s Francií dohodly, že za hranice Palestiny budou uznány ty body, na kterých se zastavila britská armáda, čímž byla od Palestiny oddělena nejsevernější část s řekou Litani a prameny Jordánu. Pro sionisty představovalo toto řešení velké zklamání, neboť tak byli zbaveni důležitých vodních zdrojů nezbytných pro ekonomickou samostatnost země. K dalšímu územnímu zmenšení došlo poté, co v roce 1921 Británie oddělila Palestinu od východního Jordánska. V této podobě byl mandát schválen Společností národů 29. září 1922. Britové obdrželi „za účelem budování židovské národní domoviny“ plné legislativní a správní pravomoci.¹⁸⁰

Na konci První světové války čítala populace v Palestině cca 683 000 lidí z toho bylo asi 600 000 Arabů a 83 000 Židů.¹⁸¹ Válka si vybrala svou daň, na Palestině se podepsala spojenecká blokáda i turecké drancování, chybělo zde téměř všechno, počínaje potravinami, oblečením a léky až po funkční komunikace. Proto se britská správa, v níž palestinští Arabové a Židé pracovali jako nižší úředníci, nejprve zaměřila na úsilí obnovit ekonomiku země. Byly budovány silnice, železnice, školy, nemocnice či telegrafní a telefonní vedení.¹⁸² Z tohoto pokroku těžili z podstatné části Arabové, protože Židé jednak odváděli do rozpočtu daně přesahující jejich podíl na obyvatelstvu a navíc vytvářeli vlastní sociální síť vysoké úrovně, takže se správa soustředila především na pomoc arabskému obyvatelstvu.¹⁸³

---

¹⁷⁹ http://www.kinghussein.gov.jo/his_transjordan.html; 4.8.2009.

¹⁸⁰ Howard, M. S., *Dějiny státu Izrael*, Praha 1999, s. 121- 135.

¹⁸¹ Gilbert, M., *Churchill...*, s. 69.; židovské přistěhovalectví: Atran, S., *The Surrogate Colonization of Palestine, 1917-1939*, in *American Ethnologist*, Vol. 16, No. 4, Nov., 1989, s. 719-744.

¹⁸² Cattán, H., *The Palestine Question*, London 1988, s. 25.

¹⁸³ Howard, M. S., *c. d.*, s. 123.

Mezi arabským obyvatelstvem v Palestině mezitím vzrůstaly obavy ze stoupající židovské imigrace a odpor k Balfourově deklaraci jako takové. Objevovaly se první útoky na židovské osady, v novinách se množily kritické až nenávistné články. Již v roce 1920 došlo k prvním vážnějším arabsko-židovským nepokojům, které potvrdily obavy některých britských politiků ohledně mírového soužití mezi židovským a arabským obyvatelstvem.

Závěr

Na začátku své práce jsem si položila otázku, zda a jaký vliv měly evropské mocnosti, konkrétně Velká Británie, na blízkovýchodní historické dění a jaké následky britské zásahy přinesly do dnešních dnů. Půldruhého století západní nadvlády na Blízkém východě od konce 18. do poloviny 20. století přineslo obrovské změny ve všech oblastech života. Během tohoto období museli obyvatelé Osmanské říše přijmout některá fakta, do té doby pro ně nepředstavitelná. Byla to rána do staletého přesvědčení o vlastní nadřazenosti. V průběhu 19. a 20. století začalo být čím dál více zjevné, že převažuje vliv Západu.

Než si ale tento fakt Osmané v plné šíři uvědomili, uběhlo několik desetiletí. Nejprve viděli pouze lepší vojenskou techniku a taktiku, již se snažili okopírovat. Mnohem nenápadněji, o to však s většími následky, počali Evropané ovládat ekonomiku Osmanské říše. Největší změnu do tradiční společnosti vnesli sami muslimští panovníci, kteří se snažili napodobit západní styl života. Skrz ovládnutí financí Osmanů se pro evropské mocnosti stal Blízký východ jen dalším kolbištěm, kde si poměřovali své síly.

Katalyzátorem napětí a separatistických snah se stala První světová válka. Velká Británie jako nejsilnější a nejrespektovanější předválečná velmoc, hrála stěžejní roli ve všech oblastech a zákoutích diplomacie. Její slovo bylo vnímáno jako záruka, její podpora se zdála býti nezbytná ke splnění většiny mezinárodních cílů, byla vnímána jako garant a stabilizátor mezinárodních vztahů. Málokdo si v té době uvědomil, že dny Británie na výsluní se pomalu chýlí ke konci a že i britské ostrovy jsou pouze stát, který, v prvé řadě, bojuje všemi prostředky o vlastní přežití. Evropské mocnosti vždy sledovaly pouze své vlastní zájmy a nebraly ohled na to, jaké důsledky

bude mít jejich politika na tamní obyvatele. Svou necitlivou politikou se staly v očích muslimů viníkem všech křivd a protivenství, jež museli Arabové snášet.

Přes všechny nepříznivé okolnosti se podařilo Británii po celé meziválečné období udržet většinu pozic na Blízkém východě. Mohla se spolehnout na rod Hašemitů, vládnoucí v Iráku a v Jordánsku. Stejně tak i na sionisty, kteří ve spolupráci s Británií viděli možnost uskutečnění svých cílů na vytvoření opravdové národní domoviny Židů – židovského státu.

Britská taktika vůči arabskému světu vycházela v meziválečném období z tradiční osvědčené zásady koloniální politiky vyjádřené heslem „rozděl a panuj“. Taktika Velké Británie na Blízkém východě však nebyla jednotná. To se výrazněji projevilo již za První světové války, kdy bojovaly o vliv čtyři různé koncepce. Nejprve se prosadila káhirská koncepce, která ale po změně vlády 1916 ustoupila londýnské. Důležitou roli také sehrála koncepce indické koloniální vlády, která za války prosazovala minimální angažovanost a nepočítala s pronikáním do vnitrozemí. Po válce se Dillí podařilo udržet si částečně vliv ve „své tradiční zájmové sféře“ a to i přes ránu, kterou indickou koncepci zasadilo rozhodnutí Londýna v roce 1917 o stažení indické správy z Mezopotámie. Britsko-indická správa byla nahrazena arabskou vládou pod britským protektorátem.

Téměř žádné sliby, které dala Velká Británie Arabům v průběhu První světové války, nedošly naplnění. Plány Arabů na vytvoření jednotného arabského státu zavrhl a velkou část provincií Osmanské říše si rozdělila po dohodě s Francií. To pochopitelně velmi zklamalo arabskou inteligenci, která doufala v podporu západních mocností, a bylo příčinou ostrých protibritských a protifrancouzských nálad na Blízkém východě.

Tábor odpůrců západních velmocí se rozdělil na několik směrů. Jedním z nich byly konzervativní skupiny preferující tradice minulosti a odmítající společenské reformy. Této skupině šlo především o uchování staré feudální soustavy a s tím spojená privilegia. Jejich vliv byl nejvyšší hlavně uvnitř Arabského poloostrova, v zaostalých krajích. Změny ve společnosti, které provází obchodování (styk) s jinou, cizí kulturou, se pochopitelně nejprve šířily

v přístavech či jiných obchodních centrech. Vnitrozemí Arabského poloostrova bylo dostatečně vzdáleno od přístavů, aby společenské změny neměly přímý vliv na rolníky a pastevce, a proto bylo možno zde udržet přežívající feudální režim.

Ve vyspělejších oblastech kolem Středozemního moře a v povodí Eufratu a Tigridu se začal stále zřetelněji prosazovat moderní arabský nacionalismus, jehož hlavní oporou byl islám. Růst arabského nacionalismu byl nejvíce zřetelný v Egyptě, Iráku a ve francouzské Sýrii a Libanonu.

Politika evropských mocností byla často krátkozraká, sledující pouze nějaký cíl v kratším časovém horizontu, avšak bez zamyšlení, jaké následky budou muset za své rozhodnutí nést samy mocnosti či arabské obyvatelstvo. Příkladem takové neprovázané politiky můžeme sledovat ještě dnes na izraelsko-palestinském konfliktu, který, jak se zdá, se bude stále vyskytovat ještě nějaký čas ve zprávách. Je to problematika, která ovlivňuje a určitě v blízké budoucnosti bude ovlivňovat aktuální politické dění.

Přílohy

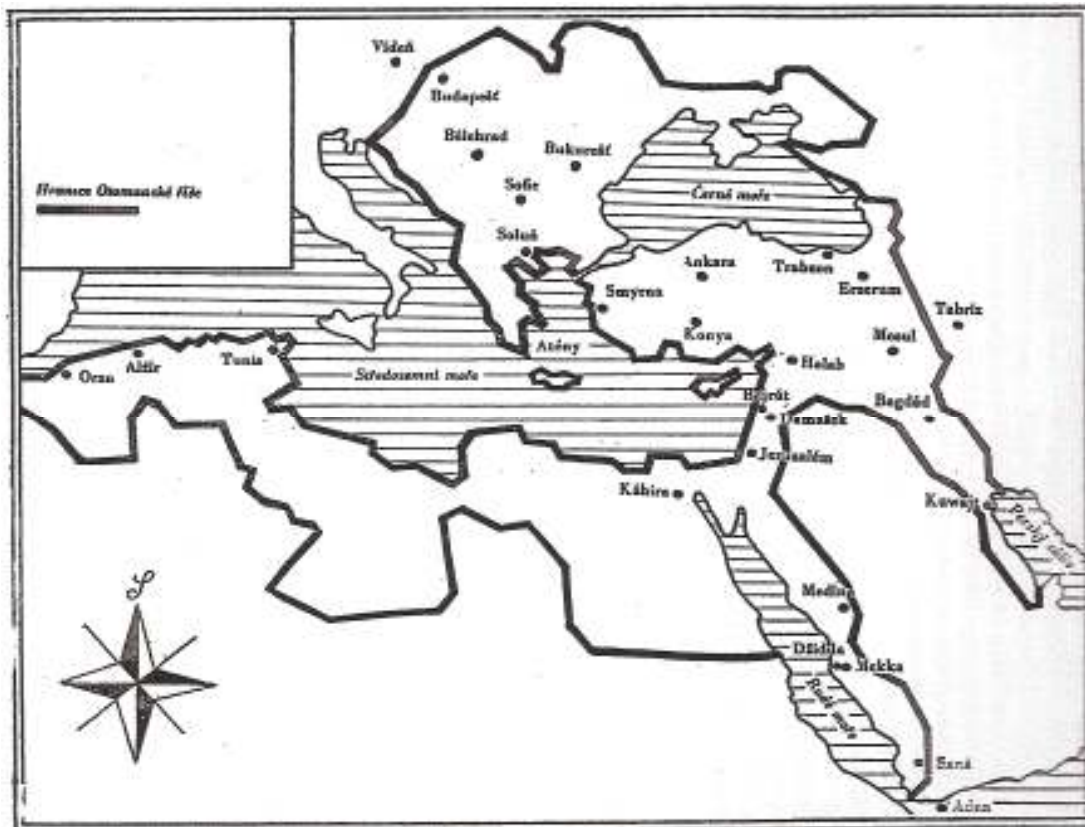

Seznam příloh

- Příloha č. 1 - Osmanská Říše v době svého největšího rozmachu
- Příloha č. 2 - Příchod západu, počátek 20. století
- Příloha č. 3 - Blízký východ, státní hranice 1914 a 1925
- Příloha č. 4 - Theodor Herzl
- Příloha č. 5 - Arabská delegace ve Versailles 1919

Příloha č. 1

Osmanská Říše v době svého největšího rozmachu

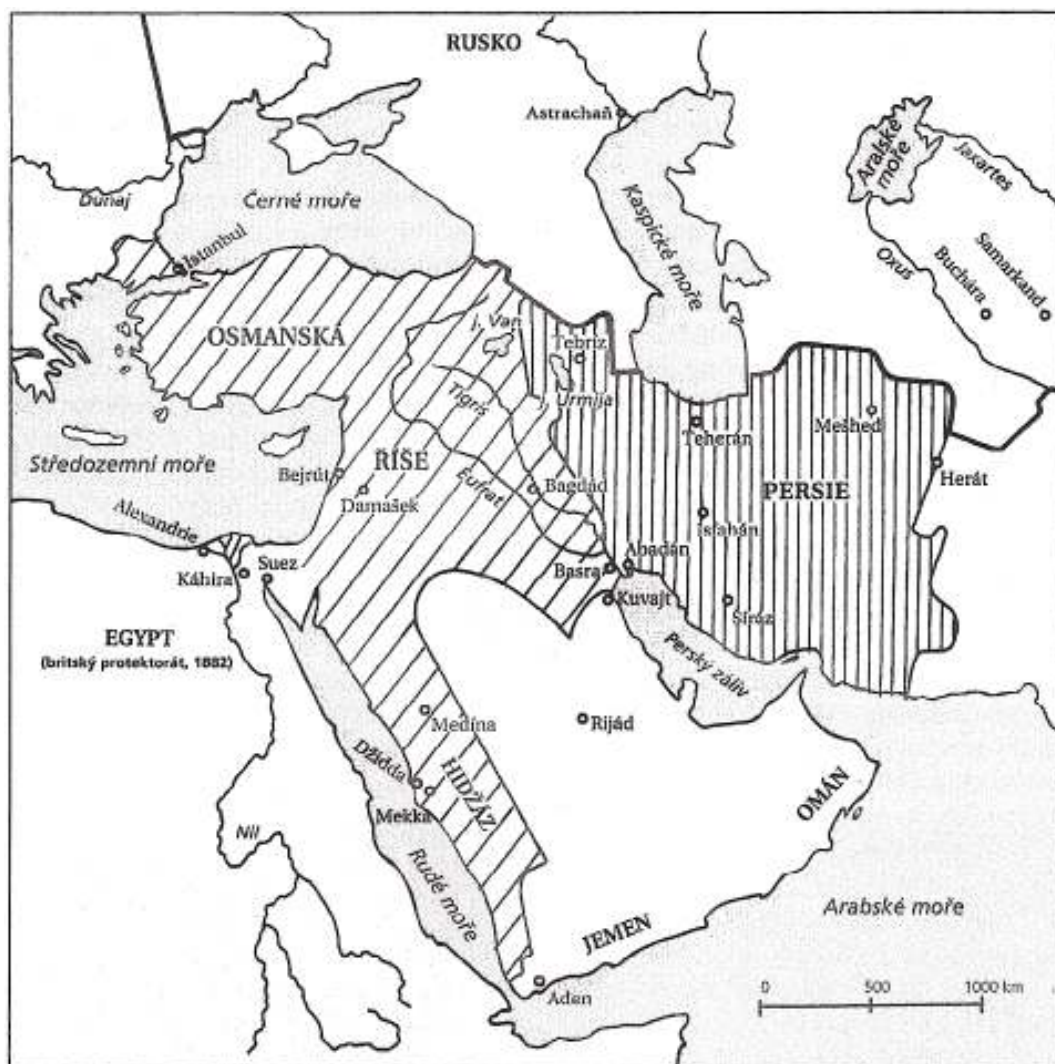

Zdroj: Gombár, E.: *Moderní dějiny islámských zemí*, Karolinum, Praha, 1999, str. 16

Příloha č. 2

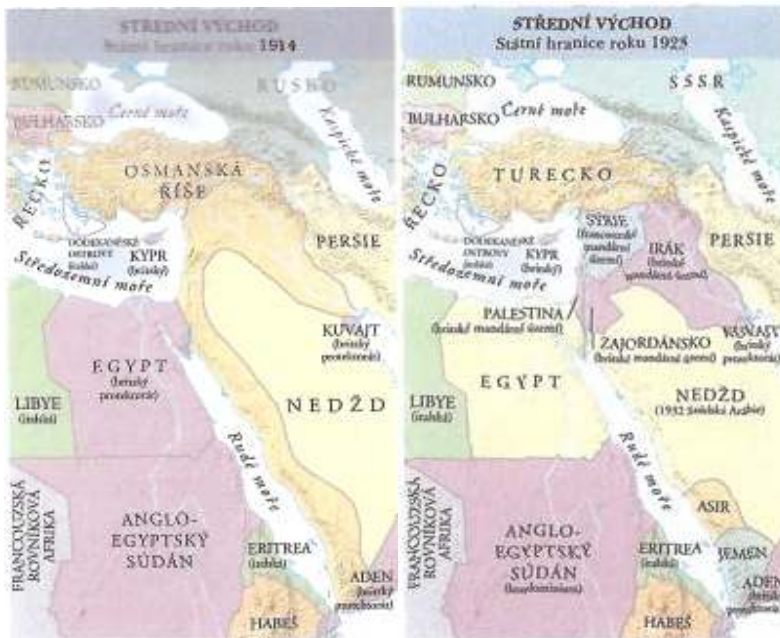
Příchod západu, počátek 20. století

Zdroj: Lewis, B.: *Dějiny Blízkého východu*, Nakladatelství LN, Praha, 1997, str.298

Příloha č. 3

Blízký východ, státní hranice 1914 a 1925

Zdroj: Wikipedia, public domain

Příloha č. 4

Theodor Herzl (1860-1904)

Zdroj: Wikipedia, public domain

Příloha č. 5

Arabská delegace ve Versailles 1919, napravo od emíra Fajsala stojí T. E. Lawrence

Zdroj: Wikipedia, public domain

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na analýzu základních premis, z nichž vycházela britská diplomacie na Blízkém východě před a za První světové války. Po dlouhou dobu se v oblasti Blízkého východu střetávaly zájmy mocností, Británie se zde snažila ochránit významnou obchodní cestu do Indie před Francií a Ruskem a tento boj vešel ve známost jako „Velká hra“. Blízký východ se formoval skrze válečná rozhodnutí Dohodových mocností. Britští představitelé měli stěžejní vliv na vývoj blízkovýchodních událostí, podávali však o tom, při nejmenším, zkreslené informace. Stavěli se do role ochránců arabské nezávislosti zatímco jednali s židovským obyvatelstvem o území Palestiny, kde Židé doufali ve vybudování své národní domoviny. Všechna britská rozhodnutí učiněná za války formovala Blízký východ do podoby, jak jej známe nyní.

Abstract (English)

This bachelor thesis focuses on the analysis of the basic premises of British diplomacy in the Middle East before and during the First World War. For a long time, The Middle East was an arena in which Britain fought to shield the road to India from France and Russia, this struggle came to be known as “The Great Game”. The Middle East emerged from decisions made by the Allies during and after WW I. British officials who played a major role in making these decisions provided a version of events that was, at best, edited. They pretended they were patrons of Arab independence in the Middle East while promising land which was not theirs to the Jews who hoped to create a new Jewish state in Palestine. All decisions made during war have created the beginnings of the modern Middle East.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

- Antonius, G., *The Arab awakening : The story of the Arab national movement*, London 1938.
- Fraser, T.G., *The Middle East 1914 - 1979*, New York 1980.
- Gooch, G. P. - Temperley, H. (ed.), *British documents on the origins of the war 1898-1914. Vol X. Part II, The last years of peace*, London 1938.
- Chapman, C., *Čí je země zaslíbená? : pokračující krize mezi Izraelem a Palestinci*, Praha 2003.
- Hurewitz, J. C., *Diplomacy in the near and Middle East : a Documentary Record : 1535-1914, vol.I.*, Princeton 1956.
- Hurewitz, J. C., *Diplomacy in the near and Middle East : a Documentary Record : 1914-1956, vol.II.*, Princeton 1956.
- Laqueur, W., *The Israel-Arab Reader : A Documentary History of the Middle East Conflict*, Toronto 1970.
- Půčik, P. (ed.), *Palestinská otázka v dokumentech*, Praha 1975.

Paměti

- Churchill, W. S., *Světová krise 1911-1918*, Praha 1932.
- Lawrence, T. E., *Bouře nad Asií*, Praha 1932.
- Lawrence, T. E., *Sedm sloupů moudrosti : historie jednoho triumfu*, Praha 1998.
- Lloyd George, D., *The Truth about the peace treaties, Vol. I*, London 1938.

Monografie

- Arthur, G., *Life of Lord Kitchener. Vol. 3*, New York 2007.
- Briffault, R., *Decline and Fall of the British Empire*, New York 1938.

- Cattan, H., *The Palestine Question*, London 1988.
- César, J., *Britská říše v období imperialismu (1870-1945)*, Praha 1970.
- Cleveland, W. L., *A History of the Modern Middle East*, Boulder 1994.
- Čejka, M., *Izrael a Palestina : Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Brno 2005.
- Čermák, J., *Němci v Přední Asii : dráha bagdadská v mezinárodní politice*, Praha 1911.
- Davies, N., *Ostrovny dějiny*, Praha 2003.
- Doerr, P. W., *British foreign policy 1919-1939*, Manchester 1998.
- Dugdale, B. E. C., *Arthur James Balfour first earl of Balfour, K. G., O. M., F. R. S., etc. : 1906-1930*, London 1939.
- Durman, K., *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*, Praha 1966.
- Farnie, D. A., *East and West of Suez : The Suez Canal in History 1854 - 1956*, Oxford 1969.
- Farouk-Sluglett, M. - Sluglett, P., *Irák od roku 1958 : od revoluce k diktatuře*, Praha 2003.
- Field, M., *Inside the Arab World*, Cambridge 1994.
- Fieldhouse, D. K., *Western Imperialism in the Middle East 1914-1958*, Oxford 2006.
- Fromkin, D., *A Peace to End All Peace : The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*, New York 1989.
- Gilbert, M., *Dějiny dvacátého století 1900-1933*, Praha 2005.
- Gilbert, M., *Churchill a Židé*, Praha 2008.
- Gilbert, M., *Izrael : dějiny*, Praha 2002.
- Goldschmidt, A., jr., *A concise history of the middle east*, Boulder 1983.
- Gombár, E., *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999.
- Graves, R., *Lawrence z Arábie*, Plzeň 1994.
- Hinnebusch, R. - Ehteshami, A. (ed.), *The Foreign Policies of Middle East States*, Boulder 2002.
- Hurewitz, J. C., *Middle East Politics : The Military Dimension*, New York 1969.
- Choueiri, Y. M. (ed.), *A companion to the history of the Middle East*, Oxford 2008.

- Judd, D., *Impérium : Britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*, Praha 1999.
- Kedourie, E., *Politics in the Middle East*, Oxford 1992.
- Laqueur, W., *A History of Zionism*, New York 1976.
- Laqueur, W., *Der Weg zum Staat Israel : Geschichte des Zionismus* Wien 1975.
- James, L., *The Rise and Fall of the British Empire*, London 1998.
- Lewis, B., *Dějiny Blízkého východu*, Praha 1997.
- Lewis, B., *Kde se stala chyba? : vliv Západu na Střední východ a jeho následná odpověď*, Praha 2003.
- Lewis, B., *The Arabs in history*, Oxford 1993.
- Lewis, B., *The Emergence of Modern Turkey*, London 1966.
- Louis, W. R. L. - Stookey, R. W. (ed.), *The End of the Palestine Mandate*, Austin 1986.
- Makovsky, M., *Churchill's Promised Land : Zionism and statecraft*, New Haven 2007.
- Mansfield, P., *A history of the Middle East*, New York 2004.
- Monroe, E., *Britain's Moment in the Middle East 1914 - 1956*, London 1963.
- Moon, P. T., *Imperialism and World Politics*, New York 1928.
- Moravcová, D. - Bělina, P., *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*, Praha 1998.
- Morgan, K. O., *Dějiny Británie*, Praha 1999.
- Nálevka, V., *Koncert velmocí: mezinárodní vztahy v letech 1871-1914*, Praha 2006.
- O'Brien, C. C., *The Siege : The Saga of Israel and Zionism*, New York 1986.
- Owen, R., *A History of Middle East Economies in the Twentieth Century*, Cambridge, Mass. 1999.
- Owtram, F., *A modern history of Oman : formation of the state since 1920*, London 2004.
- Palmer, A. W., *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996.
- Pappé, I. (ed.), *The Israel/Palestine Question*, London 1999.
- Searle, G. R., *A New England? : Peace and War, 1886-1918*, Oxford 2004.
- Sharabi, H. B., *Governments and Politics of the Middle East in the 20th Century*, Princeton 1962.

- Shaw, S. J., *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey : Vol. 2:Reform, Revolution, and Republic - The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*, Cambridge 1985.
- Schulze, R., *Dějiny islámského světa ve 20. století*, Brno 2007.
- Skřivan A. – Drška V. – Stellner, F., *Kapitoly z dějiny mezinárodních vztahů 1648-1914*, Praha 1994.
- Sluglett, P., *Britain in Iraq : Contriving King and Country*, London 2007.
- Tessler, M., *A History of the Israeli-Palestinian Conflict*, Bloomington 1994.
- Williamson, J. A., *A Short History of British Expansion : The Modern Empire and Commonwealth*, London 1947.
- Williamson, S. R., Jr., *The Politics of Grand Strategy : Britain and France Prepare for War, 1904-1914*, Cambridge 1969.
- Willmott H.P., *První světová válka* Praha 2005.
- British Interests in the Mediterranean and Middle East : a Report by a Chatham House Study Group*, London 1958.

Dílčí studie a články

- Andrew, C. M. - Kanya-Forstner, A. S.; *The French Colonial Party and French Colonial War Aims, 1914-1918*, in *The Historical Journal*, Vol. 17, No. 1, Mar., 1974, s. 79-106, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2638334>.
- Atran, S., *The Surrogate Colonization of Palestine, 1917-1939*, in *American Ethnologist*, Vol. 16, No. 4, Nov., 1989, s. 719-744, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/645118>.
- Bar-Yosef, E., *The Last Crusade? British Propaganda and the Palestine Campaign, 1917-18*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 36, No. 1, Jan., 2001, s. 87-109, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/261132>.
- Findley, C. V., *Economic Bases of Revolution and Repression in the Late Ottoman Empire*, in *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 28, No. 1, Cambridge University Press, Jan. 1986, pp. 81-106, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/178681>.

-Fitzgerald, E. P., *France's Middle Eastern Ambitions, the Sykes-Picot Negotiations, and the Oil Fields of Mosul, 1915-1918*, in *The Journal of Modern History*, Vol. 66, No. 4, Dec., 1994, s. 697-725, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2125155>.

-Friedman, I., *The McMahon-Hussein Correspondence and the Question of Palestine*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 5, No. 2, 1970, s. 83-122, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/259746>.

-Goldberg, J., *The Origins of British-Saudi Relations: The 1915 Anglo-Saudi Treaty Revisited*, in *The Historical Journal*, Vol. 28, No. 3, Sep., 1985, s. 693-703, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2639145>.

-Gombár, E., *Blízky východ za první světové války*, in *Historický obzor* 1998, s. 146-155.

-Henderson, W. O., *German Economic Penetration in the Middle East, 1870-1914*, in *The Economic History Review*, Vol. 18, No. ½, 1948, pp. 54-64 Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2590262>.

-Hyman, P., *The Dreyfus Affair: The Visual and the Historical*, in *The Journal of Modern History*, Vol. 61, No. 1, Mar., 1989, s. 88-109, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1880968>.

-Johnson, M. O., *The Arab Bureau and the Arab Revolt: Yanbu' to Aqaba*, in *Military Affairs*, Vol. 46, No. 4, Dec., 1982, s. 194-201, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1987614>.

-Kedourie, E., *Cairo and Khartoum on the Arab Question, 1915-18*, in *The Historical Journal*, Vol. 7, No. 2, 1964, s. 280-297, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3020355>.

-Klieman, A. S., *Britain's War Aims in the Middle East in 1915*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 3, No. 3, The Middle East Jul., 1968, s. 237-251, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/259708>.

-L. D., *Railroads in Turkey*, in *Bulletin of the American Geographical Society*, Vol. 47, No. 12 American Geographical Society, 1915, pp. 934-940, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/201343>.

-Levene, M., *The Balfour Declaration: A Case of Mistaken Identity*, in *The English Historical Review*, Vol. 107, No. 422, Jan., 1992, s. 54-77, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/575676>.

-Lewis, B., *Some Reflections on the Decline of the Ottoman Empire*, in *Studia Islamica*, No. 9 1958, pp. 111-127, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1594978>.

-Lieshout, R. H., *'Keeping Better Educated Moslems Busy': Sir Reginald Wingate and the Origins of the Husayn-McMahon Correspondence*, in *The Historical Journal*, Vol. 27, No. 2, Jun., 1984, s. 453-463, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2639186>.

-Millman, B., *A Counsel of Despair: British Strategy and War Aims, 1917-18*, in *Journal of Contemporary History*, Vol. 36, No. 2, Apr., 2001, s. 241-270, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/261225>.

-Montgomery, A. E., *The Making of the Treaty of Sevres of 10 August 1920*, in *The Historical Journal*, Vol. 15, No. 4, Dec., 1972, s. 775-787, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2638042>.

-Morgan, K. O., *Lloyd George's Premiership: A Study in 'Prime Ministerial Government'*, in *The Historical Journal*, Vol. 13, No. 1, Mar., 1970, s. 130-157, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2637826>.

-Özmucur, S. - Pamuk, Ş., *Real Wages and Standards of Living in the Ottoman Empire, 1489-1914*, in *The Journal of Economic History*, Vol. 62, No. 2, Cambridge University Press, Jun. 2002, pp. 293-321, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2698182>.

-Pamuk, Ş., *The Ottoman Empire in the "Great Depression" of 1873-1896*, in *The Journal of Economic History*, Vol. 44, No. 1, Mar. 1984, pp. 107-118, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2120558>.

-Raccagni, M., *The French Economic Interests in the Ottoman Empire*, in *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 11, No. 3, May 1980, pp. 339-376, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/162665>.

-Reilly, J.A., *Property, Status, and Class in Ottoman Damascus: Case Studies from the Nineteenth Century*, in *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 112, No. 1, Jan. - Mar., 1992, s. 9-21, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/604581>.

-Rothwell, V. H., *Mesopotamia in British War Aims, 1914-1918*, in *The Historical Journal*, Vol. 13, No. 2 Jun., 1970, s. 273-294, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2637939>.

-Silsby, S., *George Antonius: The Formative Years*, in *Journal of Palestine Studies*, Vol. 15, No. 4, Summer, 1986, s. 81-98, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2536613>.

-Skřivan, A., *Sarajevo, 28. červen 1914*, in *Historický obzor* 1994.

-Stork, J., *Understanding the Balfour Declaration*, in MERIP Reports, No. 13, Nov., 1972, s. 9-13, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3012229>.

-Sykes, M., *Journeys in North Mesopotamia*, in The Geographical Journal, Vol. 30, No. 3, Sep., 1907, s. 237-254, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1775906>.

-Tarver, L. J., *In Wisdom's House: T. E. Lawrence in the Near East*, in Journal of Contemporary History, Vol. 13, No. 3, Jul., 1978, s. 585-608, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/260210>.

-Toynbee, A. - Friedman, I., *The McMahon-Hussein Correspondence: Comments and a Reply*, in Journal of Contemporary History, Vol. 5, No. 4, 1970, s. 185-201, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/259872>.

-Troeller, G., *Ibn Sa'ud and Sharif Husain: A Comparison in Importance in the Early Years of the First World War*, in The Historical Journal, Vol. 14, No. 3, Sep., 1971, s. 627-633, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2637749>.

-Yapp, M. E., *Two Great British Historians of the Modern Middle East*, in Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London, Vol. 58, No. 1, 1995, s. 40-49, Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/619997>.

Bakalářské a diplomové práce

-Fridrichová, P., *Okolnosti vzniku britského mandátu v Palestině. Příspěvek ke studiu britské politiky na Blízkém východě, jejích plánů a východisek s přihlédnutím ke specifickému případu území Palestiny*, Praha 2008.

-Lipenský, M., *Příspěvek k dějinám Palestiny v letech 1914-1939*, Praha 2008.